

Univerzita Karlova Praha
Evangelická teologická fakulta UK

**Reakce dítěte na rozvod rodičů a možnosti jejího
zvládnutí z pohledu orgánu sociálně – právní ochrany
dětí Praha 12**

Bakalářská práce

Autor: Denisa Racková, DiS
Studijní obor: Pastorační a sociální práce
Rok: 2015
Katedra: Sociální práce

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Mašát

Prohlášení o samostatném zpracování práce:

1. Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Rodina a rozvod – reakce dítěte na rozvod rodičů zpracovala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů a literatury.
2. Tuto práci nepředkládám k obhajobě na jiné škole.
3. Souhlasím s tím, aby uvedená práce byla pro studijní účely zpřístupněna dalším osobám nebo institucím prostřednictvím Knihovny Jabok a v elektronické podobě prostřednictvím IS Jabok.

V Praze dne 4.5.2016

Denisa Racková

Toto dílo je licencováno pod licencí Creative Commons *Uveďte autora-Neužívejte dílo komerčně-Nezasahujte do díla 3.0 Česká republika* licencí. Pro zobrazení kopie této licence, navštivte <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/cz/> nebo pošlete dopis na adresu: Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California, 94105, USA

Anotace

Téma mé bakalářské práce je Rodina a rozvod – reakce dítěte na rozvod rodičů a možnosti jejího zvládnutí z pohledu OSPOD Praha 12. Cílem mé práce je stručně popsat, jak děti reagují na rozvod rodičů v jednotlivých etapách vývoje, jak ho prožívají a jak je možné rodině pomoci v průběhu rozvodu a po něm z pohledu sociální práce v rámci OSPOD. Text mé bakalářské práce se zabývá vymezením jednotlivých termínů, které se vztahují k dané problematice. Jedná se například o pojem rodina, manželství, rozvod. Základním tématem této práce je kapitola rozvod manželství, která pod sebou nese dílčí kapitoly. Jedná se například o rozvodovost v ČR, fáze rozvodu, ale především velké téma děti a rozvod a možnosti pomoci z hlediska OSPOD. Uvnitř této kapitoly se skrývají témata týkající se reakcí dětí na rozvod rodičů v jednotlivých etapách, ale také reakce sourozence vs. jedináčka. V neposlední řadě tato práce zmiňuje principy pomoci lidem, kteří procházejí rozvodem, a to z pohledu sociální práce. Tato práce je doložena kazuistikami z praxe, které se týkají této problematiky a mohou tak nastínit propojení teorie s praxí.

Klíčová slova:

Rodina, manželství, rozvod, emoce, reakce dětí, rozvodovost, fáze rozvodu, sociální pracovník, sociálně-právní ochrana dítěte

Annotation

The topic of my thesis is Family and Divorce - Child's Reaction to Parents' Divorce and the Possibilities of its Mastery of Perspective Social and Legal Protection of Children of Prague 12.

It aims to describe how children react to divorce their parents in various stages of development, to experience life and how it can help the family during and after the divorce from the perspective of social work. It deals with the definition of individual terms that relate to the topic. Include for instance the concept of family, marriage, divorce. The basic theme of this work is a chapter of divorce, which carries under sub-chapter. These include divorce rate in the Czech Republic, the phase of the divorce, but above all a great theme children and divorce. Inside this chapter are hiding topics related to children's reactions to divorce their parents at various stages but also the reaction of sibling vs. singleton. Finally, this paper mentions the principles of helping people who are going through divorce, from the perspective of social work. This work is supported by case studies from practices that relate to this issue and can outline linking theory with practice.

Keywords:

Family, marriage, divorce, emotions, children's reactions to divorce, divorce phase, social worker, social worker, social and legal protection of children

Poděkování:

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Vladimíru Mašátovi za metodické vedení práce, poskytnuté materiály, trpělivost i podporu při psaní této práce. Především za odborné rady, díky kterým jsem si zvětšila náhled na danou problematiku. Také bych ráda poděkovala paní Bc. Andree Michalcové, vedoucí oddělení péče o rodinu a dítě, která mi také poskytla cenné rady, ale zejména materiály týkající se kazuistik k dané problematice. Dále bych ráda poděkovala panu Jeronýmovi Klimešovi za poskytnutí osobní konzultace, která mi pomohla prohloubit si své znalosti v dané problematice.

Obsah

Úvod.....	1
1 Rodina a dítě	3
1.1 Funkce a typy rodiny	5
1.2 Charakteristické znaky současné rodiny	7
1.3 Význam rodiny pro dítě.....	8
2 Manželství.....	11
2.1 Typy manželství	12
3 Rozvod manželství.....	14
3.1 Rozvodovost v České republice	16
3.2 Fáze rozvodu.....	18
4 Děti a rozvod.....	21
4.1 Reakce dětí na rozvod v jednotlivých etapách života	25
4.1.1 Novorozenecký a kojenecký věk (do 1 roku)	25
4.1.2 Batolecí věk (1-3 roky).....	26
4.1.3 Předškolní věk (3-6 let).....	26
4.1.4 Mladší školní věk (do 11 let).....	27
4.1.5 Období dospívání (11 – 20 let).....	27
4.2 Reakce dětí na rozvod – emoce	28
4.3 Prožívání rozvodu rodičů jedináčkem versus sourozenci.....	31
4.4 Rodič a jeho nový partner.....	32
5 Sociálně právní ochrana dětí, poradenská činnost OSPOD	34
6 Principy pomoci rodině a dítěti, působení OSPOD na dítě a rodiče.....	40
7 Případové studie.....	45
8 Závěr	55
Seznam použité literatury a internetových zdrojů.....	58

Úvod

Rodina byla od počátku lidských dějin považována za ochranné společenství. Rodina je také prvním sociálním prostředím téměř pro každého jedince, se kterým přichází po narození do kontaktu, kde vyrůstá, kde se vyvíjí a kde získává nové a nové zkušenosti. Proto je velmi důležitá funkčnost rodiny. V dnešní době je však stabilita rodiny snížena a projevuje se to, mimo jiné, také významným trendem rozvodovosti a s tím jsou spojené další problémy, které se týkají nejen manželů, ale také dětí. Rozvod nějakým způsobem poznamená každého, koho se to týká, ať už se rozvádějících se manželů, dětí, ale také jde například o prarodiče. I přesto, že rozvodovost v posledních dvou letech klesla, stále představuje velmi aktuální problém. Například v roce 2013 bylo celkem rozvedeno 27 895 manželských párů, kdežto v roce 2014 bylo rozvedeno 26 764 manželských párů, což je o 1 131 méně oproti roku 2013.¹

Rozvod je velmi náročná situace pro rozvádějící se, ale i děti. Na děti je v těchto náročných situacích často brán menší zřetel, než jaký by si zasloužily, je velmi důležité vnímat a pozorovat, co děti právě v těchto situacích prožívají. A to ať už se jedná o novorozence, tak dítě v dospívajícím věku. V každém případě se na blaho dětí nesmí zapomínat, protože právě i pro děti toto období může být velmi bolestivé a zranitelné. Každé dítě ovšem vnímá a prožívá tyto situace velmi odlišně, některé dávají své starosti a strachy najevo a některé naopak dusí v sobě veškeré pocity, strachy a starosti v těchto zvláště těžkých situacích. Vše se může poté odrazit jak na školním prospěchu, tak na psychice dítěte.

Tato bakalářská práce se nazývá Reakce dítěte na rozvod rodičů a možnosti jejího zvládnutí z pohledu OSPOD Prahy 12. Cílem mé práce je stručně popsat, jak mohou děti reagovat na rozvod rodičů v jednotlivých etapách vývoje, jak ho mohou prožívat a jak je možné rodině pomoci v průběhu rozvodu a po něm z pohledu sociální práce z pohledu OSPOD. Bakalářská práce je rozdělena do osmi kapitol a několika podkapitol. V první kapitole zprostředkovávám tzv. vhled do problematiky rodiny, kde

¹ Srov. Nejnovější údaje: hl.m. Praha. Český statistický úřad [online]. 23.03.2015 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xa/1xa?p_p_id=3&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&p_p_col_pos=2&p_p_col_count=3&_3_struts_action=%2Fsearch%2Fsearch&_3_redirect=%2Fweb%2Fxa%2Fstranka&_3_keywords=rozvod+2015&_3_groupId=0&x=0&y=0

vysvětlují základní pojmy jako například rodina, funkce rodiny, základní znaky současné rodiny, ale také význam rodiny pro dítě a jeho potřeby. Ve druhé kapitole věnují prostor manželství a typům manželství. Následující kapitola je věnována jednomu z velmi aktuálních témat, a to rozvodu. Zde se věnují vysvětlení pojmu rozvod a typy rozvodu. Dále je v této kapitole věnován prostor pro základní deskripční fenoménu rozvodovosti a jejím demografickým údajům, kde je porovnáván vzrůst rozvodovosti v časovém rozmezí od roku 1960-2014. Celá čtvrtá kapitola je věnována dětem a jejich reakcím na velmi těžké období jejich života, a to opět rozvod jejich rodičů v jednotlivých vývojových fázích, dále také prožívání rozvodu jedináčkem versus sourozenci. V neposlední řadě je věnován prostor tématu, který se týká dětí a nových partnerů rozvedeného rodiče. Pátá kapitola se zaměřuje na sociálně právní ochranu dětí a šestá kapitola na principy pomoci rodině a dítěti v tomto těžkém období. Například se může jednat o práci s manželským párem, jedincem, rodinou jako celkem a podobně. Poslední kapitola se zabývá kazuistikami, které jsou zaměřeny na děti a jejich reakce na rozvod jejich rodičů. Kazuistiky jsou dvě a vzájemně je porovnávám. Díky kazuistikám je možné propojit teorii s praxí.

1 Rodina a dítě

Definice rodiny a rodiče se proměňuje v čase, odráží společenské a hospodářské aspekty, které s fungováním a pojetím rodiny úzce souvisí a vzájemně se ovlivňují. Rodina jako instituce vznikla již na počátku lidských dějin a to právě jako ochranné společenství, které by mělo chránit osoby v rodině před vnějším nebezpečím. Sloužila k předávání různých hodnot. Jednalo se například o hodnoty materiální, ale i duchovní. Toto ochranné společenství, tedy rodina, je nejčastěji označováno jako společné místo, kde se sdílejí radostné, ale také tragické události. V historii byla rodina považována i za místo, kde se uskutečňovalo vzdělávání, ale také za určitou dílnu, kde dítě mohlo získat dovednosti jak pracovní, tak řemeslné. Dříve tedy rodina fungovala nejen jako sociální, ale také jako výrobní společenství. Později stát přebíral další funkce rodiny, jako například péče o nemocné a seniory.²

Jaká tedy může být definice rodiny? Jak jsem již výše zmínila, rodina je definována z různých hledisek, my se však nejdříve zaměříme na definici z hlediska psychologie. Podle Špaňhelové je např. rodina z hlediska psychologie definována jako „společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.“³ Existuje ale také řada dalších definic, kdy Josef Výrost ve své knize *Aplikovaná sociální psychologie* uvádí definici pana Langmaiera a paní Kňourové, která praví, že rodina je „institucionalizovaná biosociální skupina, která je vytvořená přinejmenším ze dvou členů odlišného pohlaví, mezi nimiž neexistuje pokrevní pouto, a z jejich dětí.“⁴ Edith Schaefferová, manželka významného filosofa, Francise Scheffereta popisuje rodinu jako jakýsi „mobil“. Kdy ve své knize „Co je rodina?“ vysvětluje rodinu jako permanentně se proměňující mobil, ten nejnestálější a složitý mobil, který existuje a je tvořen lidskými osobnostmi. Podle Edith Schaefferové je rodina tzv. „umělecké dílo, které se vytváří roky, dokonce po několik

² Srov. PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. 2., rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999, s. 25-26. Zde a nyní (G plus G). ISBN 8086103218.

³ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 11. ISBN 978-80-247-3181-0.

⁴ VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie I: [člověk a sociální instituce]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, s. 304. ISBN 80-7178-269-6.

generací, které však není nikdy hotové.“⁵ Je všeobecně dané, že každý jedinec roste a vyvíjí se nějakým způsobem, proměňuje se, ale může také uvadat. Ať už intelektuálně, citově, fyzicky, psychicky či jinak. A právě rodina je společenství, kde se jednotlivci vzájemně tímto ovlivňují. Ovlivňují se tedy intelektuálně, citově, psychicky, fyzicky, ale i duševně. A přesně proto, že se každý jedinec nějak proměňuje, roste, vyvíjí, odehrává se určitý proces, který není nikdy stejný. To znamená, že neexistuje žádný stejný den, měsíc ani roky. Vše je naprosto nové a obohacující. A jestliže se jedinci ovlivňují v rámci například „svěžích myšlenek“, novými znalostmi a dovednostmi, potom se ovlivňují pozitivně. Což je velmi důležité pro zdravou a fungující rodinu.

Co můžeme rozumět pod pojmem „zdravá rodina“? Podle Pötheho je za zdravou rodinu považována rodina, kde existuje soudržnost, respektování autonomie každého jedince, vyjadřování podpory, zájmu a naslouchání, umožňuje samostatnost, nezávislost, vlastní zodpovědnost. Důležité, co však zdravá rodina poskytuje, je pocit emoční blízkosti, vzájemnosti a sounáležitosti.⁶ Ve zdravé rodině je také velice žádoucí, aby byla schopna řešit vzniklé situace, se kterými se bude v životě setkávat. Fungující a zdravá rodina má totiž velmi zásadní význam pro psychický a tělesný vývoj dítěte. Podle dlouhodobého sledování dětí, které nevyrostaly ve fungující, zdravé rodině a bez lásky bylo prokázáno, že tyto děti často trpí duševními poruchami jako například depresemi, úzkostmi, ale také závislostmi na návykových látkách častěji než děti, které vyrůstaly ve zdravé, fungující a láskyplné rodině.⁷ Ve zdravé rodině se musí také naplňovat určité potřeby jak dítěte, tak dospělého člověka.

Jak jistě všichni víme, neexistuje pouze zdravá a funkční rodina, kde všichni prožívají láskyplný vztah. Existuje také problémová nebo i nefungující rodina. Jedním z největších hrozeb, které dítě může potkat na cestě do dospělosti je právě možnost rozpadu rodiny, rodinných vztahů neboli ztráty jednoho z rodičů například z důvodu

⁵ SCHAEFFEROVÁ, Edith. *Co je rodina?*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995, s. 8-10. ISBN 8085495414.

⁶ Srov. ŠULOVÁ, CSC., Doc. PhDr. Lenka. Změny výchovných postojů v nedávné historii ČR. In: *Společnosti pro plánování rodiny a sexuální výchovu*, z. s. [online]. 2004 [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocianku=2006010639>

⁷ Srov. PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. 2., rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999, s. 25-26. Zde a nyní (G plus G). ISBN 8086103218.

rozvodu rodičů. Jedna z největších ztrát pro dítě často bývá právě odchod jednoho z rodičů v důsledku rozvodu. S touto ztrátou se často dítě obtížně vyrovnává, mnohdy i do pozdní dospělosti, což poté vede k řadě překážek v jeho budoucím životě. Jako například při navazování a dosahování uspokojujícího partnerského vztahu. K nefungující rodině patří nejen rozvod, ale také hádky, spory, mlčení, nevěra. Často s tím může souviset i týrání dítěte či jiného člena domácnosti.

1.1 Funkce a typy rodiny

V souvislosti s historickým vývojem a také společenskými změnami se funkce rodiny postupně měnily a rozvíjely. Základní funkce rodiny, ale zůstávají. Jedná se o následující funkce⁸:

1. **Biologicko-reprodukční funkce**
2. **Sociálně-ekonomická funkce**
3. **Funkce ochranná**
4. **Socializačně-výchovná funkce**
5. **Rekreační, relaxační, zábavná**
6. **Emocionální funkce rodiny**

První funkce s názvem biologicko-reprodukční má zabezpečovat udržení života početím a plozením potomstva. Tudíž v této funkci rodina zůstává základní jednotkou plození nové generace. Jak jsme již výše zmínili, funkce rodiny se v souvislosti s historickým vývojem mění v průběhu času. Dříve měli lidé spoustu dětí, a to i v dřívějším věku než v dnešní době. Dnes už ženy často vnímají potomka jako překážku, která by jim mohla bránit v budování jejich kariéry. V mnoha případech se v dnešní době stává, že rodina neplánuje vůbec žádné děti, protože budování své kariéry je pro ně na prvním místě a nedokážou si představit udělat si čas na potomka. To znamená, že se reprodukční funkce rodiny dostává trochu do pozadí. Mezi další patří sociálně-ekonomická funkce, která spočívá nejen v materiálním zabezpečování, ale také

⁸ Srov. LÉVKOVÁ, Lucie. *Sebepojetí u dětí z rozvedených rodin*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce prof. PhDr. Marek Blatný CSc.

v zabezpečení v oblasti sociální a duchovní. Rodina by měla poskytovat svým členům životní jistotu. Tato funkce vnímá rodinu jako jeden z velmi důležitých prvků při rozvoji společenského ekonomického celku. Jednotliví členové rodiny se angažují jak do nevýrobní sféry, tak do výrobní. A to tím, že vykonávají například nějaké profese. Následuje třetí a velmi důležitá funkce, která se skrývá pod názvem ochranná funkce. Touto funkcí je myšlena jak ochrana před kterékoli nebezpečí, tak zajištění veškerých životních potřeb rodiny. Ochranná funkce je velmi zásadní a důležitá pro zdravý a správný rozvoj dítěte.⁹ Protože, které dítě se nechce cítit bezpečně? Naprosto všechny děti se potřebují cítit bezpečně, potřebují mít bezpečný domov, pocit, že jsou v rodině, kde nepanuje násilí a hrubost. Socializačně výchovná funkce je důležitá především pro děti. Socializace velmi důležitý proces. K začleňování dětí do společnosti dochází už v raném věku, kdy se dítě snažíme začleňovat jak do rodiny, společnosti, tak do kolektivu vrstevníků. Někdy se do socializační funkce zahrnuje i funkce rekreační, zábavná, kam se zařazují i různé relaxační pobyty, dovolené s dětmi a podobně. Do této funkce patří mimo jiné i zájem a péče o dítě, jeho výchova, porozumění jeho vývoji a potřebám, ale také i rozvíjení jeho schopností a dovedností. Ve výchovné funkci „rodina dítěti poskytuje základní orientaci v okolním světě.“¹⁰ V neposlední řadě máme také funkci emocionální, která je samozřejmě také velice důležitá, jak pro rodinu, tak pro samotné dítě. Nikdo z kamarádů nenahradí pocit rodinné lásky, jistoty a bezpečí. Právě proto, je tato emocionální funkce nenahraditelná. Může se zde jednat i o vzájemnou lásku, podporu, empatii, pomoc, ale také objetí.

Jestliže rodina splňuje všechny její funkce, považuje se tak za rodinu funkční. Naopak, pokud rodina nesplňuje všechny její funkce, je považována za rodinu dysfunkční neboli nefungující.

Existuje základní rozdělení typů rodiny, které obsahuje čtyři typy rodin. Začneme tedy od základní rodiny, tedy úplné. V této rodině, jak již název napovídá, jsou přítomni oba rodičové a děti. Pokud rodina správně funguje, může tak dítě

⁹ Srov. MANETHOVÁ, Jiřina. *Poruchy funkcí rodiny a jejich příčiny*. Olomouc, 2014. Dostupné z: https://theses.cz/id/u9x2st/BP_-manethova.pdf. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Kadlec.

¹⁰ Základní funkce rodiny. In: *Spravedlnost dětem* [online]. 2013 [cit. 2015-04-01]. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/art.asp?art=30>

pozorovat správné návyky a správné vzorce chování, jak u matky, tak u otce, což mu může přinést pozitivní zkušenosti do budoucího vztahu či v mezilidských vztazích. Pokud dojde v rodině k tomu, že jeden rodič chybí, považuje se rodina za neúplnou. Chybění jednoho z rodičů může dojít z řady příčin, může se jednat například o rozvod, úmrtí či svobodná matka. Existují i rodiny, které žijí a sdílejí tak domácnost s prarodiči nebo dalšími příbuznými. V tomto případě se jedná o rodinu rozšířenou.¹¹ Výhodou této rozšířené rodiny je však to, že dítě je neustále v kontaktu s některým z příslušníků rodiny. Umožňuje mu to tak více možností ke komunikaci, větší množství emocionálních vztahů a podobně. Důležité je dávat pozor na větší riziko rozepří mezi rodinnými příslušníky.

1.2 Charakteristické znaky současné rodiny

Rodina jako společenská skupina zachycuje současné změny společnosti. Šulová např. uvádí, že rodina se v nynější době ocitá v jiné situaci než dříve. V současné době se rodina zakládá na určitých trendech, mezi které patří například zvýšená orientovanost na jedince. Do popředí se dře hledání osobního pocitu štěstí, smyslu života, sebeláska, harmonie. Naopak do pozadí se odsouvá striktní očekávání trvalosti vztahu, plánované rodičovství. Tradiční pojetí rodiny bylo založeno na trvalém svazku, naprostá vzájemná oddanost, nezávislost, seberealizace, sebeobětování se pro vztah. Moderní pojetí rodiny se však zakládá na otevřenosti vztahu, vzájemný respekt a plná nezávislost. Takto bychom mohli dále pokračovat. V nynější době je velká tolerantnost vůči rozvodům manželství, zvyšuje se však i zaměstnanost žen, muži chodí čím dál častěji na mateřskou dovolenou oproti ženám, které budují svou kariéru a nechtějí se jí vzdát, dalším znakem je také zvyšující se věk při sňatečnosti, odsouvání rodičovství a další.¹²

¹² Srov. ŠULOVÁ, CSC., Doc. PhDr. Lenka. Změny výchovných postojů v nedávné historii ČR. *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu* [online]. 2004 [cit. 2015-04-01]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cisloclanku=2006010639>

1.3 Význam rodiny pro dítě

Nelze vůbec pochybovat o tom, že rodina má pro zdravý psychosociální vývoj dítěte nenahraditelný význam. Rodina dítě velmi ovlivňuje ve všech směrech rozvoje jeho osobnosti. Nejen v oblasti tělesné, duševní, ale i sociální. Dítě si v rodině vytváří svůj obraz celého vnějšího světa, který tak odpovídá reálnému obrazu toho, jak ho jeho rodiče uvádějí do reality. Dítě si zde osvojuje základní dovednosti, znalosti, návyky, ale také chování. To vše mu pomáhá se lépe rozhodovat a orientovat v reálném světě. To znamená ve společnosti, ale také v mezilidských vztazích. Rodinu můžeme označit také za místo, kde se vzájemně uspokojují jak dětské potřeby, tak potřeby dospělých.

1.3.1 Kategorizace potřeb dítěte

Jednotlivé potřeby dítěte se v rámci jeho vývoje mění. I přesto, že se mění, existují základní potřeby, které vyžadují své naplnění, pokud chceme, aby se dítě zdravě vyvíjelo a rozvíjelo. Základní potřeby dítěte se člení do 3-4 hlavních okruhů, které na sebe vzájemně navazují a jsou mezi sebou propojeny.

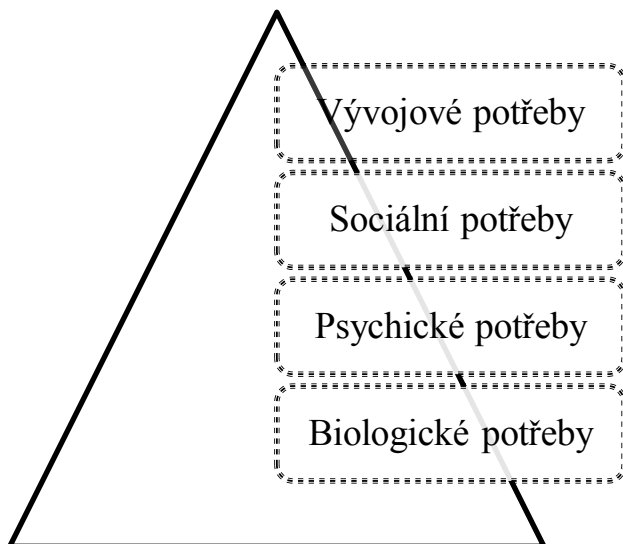
Vycházím z pojetí dětského psychologa Zdeňka Matějčka, který formuloval hlavní psychické potřeby dítěte v rodině. Mezi tyto psychické potřeby patří dostatečný přísun smyslových podnětů zvenku. Tento přísun má podstatný význam pro rozvoj psychických schopností a dokončení vývoje nervové soustavy dítěte. Nejpřirozenějším zdrojem smyslového povzbuzení je každodenní tělesný, zrakový i řečový kontakt s dítětem. Jako další potřebu Matějček uvedl potřebu bezpečí a jistotu osobního vztahu, kdy je opravdu důležité, jak je dítě přijato, jelikož je to předpoklad pro vybudování důvěry k okolnímu světu. Je to založené na budování vztahu založeného na nepodmíněné lásce, což znamená, že nás má někdo rád i přesto, že jsme, jací jsme. K neposlední řadě k těmto potřebám patří i potřeba prožívat uznání a ocenění, získání pocitu, že někam dítě patří a to se děje v rámci získání určité sociální role – jako například šikovný chlapec, hodná dívka a tím, že se dítě s touto rolí identifikuje, získává

tak pocit, že někam patří.¹³ Pro zjednodušení a lepší přehled těchto základních potřeb dítěte si můžeme představit tyto potřeby v podobě pyramidy. Tato pyramida se skládá ze čtyř základních skupin (viz obrázek č. 1). Jak je na obrázku zřejmé, vidíme zde čtyři základní potřeby dítěte. Jedná se o biologické potřeby, psychické potřeby, sociální potřeby a v neposlední řadě také vývojové potřeby. Lovasová uvádí, že k biologickým potřebám patří řádná výživa, optimální péče, dostatek tepla, čistota. Jestliže jsou dostatečně uspokojeny potřeby biologické, přicházejí na řadu následující potřeby, a to potřeby psychické. Mezi psychické potřeby dítěte patří například potřeba smysluplnosti světa. Jedná se zejména o stabilní, pozitivně laděné domácí a rodinné prostředí, které posiluje žádoucí chování dítěte, v neposlední řadě tyto psychické potřeby zahrnují také potřebu jistoty (např. citové vztahy dítěte k dospělým osobám, zejména k matce), ale samozřejmě také potřeba vědomí vlastní identity. To znamená to, jak ho ostatní lidé přijímají. S psychickými potřebami velmi úzce souvisí následující potřeby, a to sociální potřeby dítěte. Do těchto potřeb patří bez pochyby potřeba lásky, bezpečí, přijetí dítěte, tedy akceptace dítěte bez jakýchkoliv předsudků.¹⁴ V některých odborných literaturách se objevují potřeby psychosociální, a to z toho důvodu, že sloučí psychické a sociální potřeby dohromady. Následují potřeby vývojové, které můžeme považovat za aktuální pouze tehdy, pokud jsou uspokojeny potřeby předchozí. Vývojové potřeby tedy zahrnují pozitivní motivaci, ale také činnosti, kterými se jedinci sami rozvíjí. Jestliže budou dítěti poskytované a uspokojované jeho základní potřeby, které patří k nejdůležitějším požadavkům péče o dítě, poskytované kýmkoliv a kdekoliv, dítě tak bude na nejlepší cestě k vývoji zdravé osobnosti.

¹³ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk, podle PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. 2., rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999, s. 26-27. Zde a nyní (G plus G). ISBN 8086103218.

¹⁴ Srov. LOVASOVÁ, Lenka. *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 6-7. ISBN 80-86991-66-0.

Obrázek č. 1¹⁵ - *Pyramida základních potřeb dítěte*

¹⁵ LOVASOVÁ, Lenka. *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 6-7. ISBN 80-86991-66-0.

2 Manželství

Existuje velká řada různých definic, které by manželství vystihovaly. My se však podíváme na definici, která je přímo v novém občanském zákoníku v sekci rodinného práva, který nabyl účinnosti roku 2014. Manželství jako takové je dle občanského zákoníku trvalý svazek muže a ženy, který vzniká dle způsobu, který stanoví tento zákon. Za způsob, při němž může vzniknout manželství dle rodinného práva, které se nachází v občanském zákoníku, se považuje například především to, že manželství vzniká zejména svobodným a naprostým souhlasným projevem, a to muže i ženy, kteří jsou zasnoubeni a chystají se vstoupit do manželství za přítomnosti dvou svědků. Rodinné právo také upravuje hlavní účel manželství, mezi kterou patří mimo jiné také založení rodiny, vzájemná podpora, pomoc a řádná výchova.¹⁶ A jak je to s budoucností manželství? Na to má jednoznačný názor Magdalena Frouzová, která budoucnost manželství přirovnává právě k nástupu a výstupu z tramvaje. Frouzová dále uvádí, že v oblasti manželských vztahů vládne stav kočovný. A to od té doby, co se dle jejího názoru z manželství vystupuje jako z tramvaje a někteří dokonce i s malými dětmi a za jízdy.

A jaká je jejich budoucnost? Dle Frouzové bude jakékoliv partnerství zaměřováno za romantickou lásku, jejíž přirozený úbytek bude přinášet mnoho a mnoho únavy a deprese. Obnova manželské smlouvy pak bude mít formu úsilí zajistit právně větší bezpečí a jistotu i v případě, že dojde k rozvodu. To dle jejich slov také přinutí lidi se chovat ve vztazích zodpovědněji.¹⁷ Zkrátka je velmi důležité na vztazích neustále pracovat a pečovat o ně, komunikovat a problémy, které vyvstanou na povrch, je důležité řešit, nikoliv neuváženým a unáhleným odchodem od rodiny. Tímto bychom poté mohli zabránit vztahům, které vystupují a nastupují do tramvaje, jak uvedla Frouzová. Což není rozhodně v zájmu ani partnerů, ani dítěte. Nyní jsem se zaměřila především na názor Frouzové, jelikož mě velmi zaujalo její srovnání manželství k nástupu a výstupu z tramvaje, který manželský vztah v dnešní době krásně vystihuje.

¹⁶ Srov. Občanský zákoník. In: 89/2012 Sb., občanský zákoník. 2014. Dostupné z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/obcansky-zakonik/cast2h1.aspx>

¹⁷ Srov. FROUZOVÁ, Magdalena. „Jak vidíte budoucnost (instituce) manželství?“. *Psychologie dnes*. Portál, 2007, č. 9. Dostupné z: <http://www.psychoterapie.info/files/BudoucnostManzelstvi.doc>

Během manželství dochází ke dvěma situačním úsekům neboli obdobím, a to tzv. primární orientací a budováním hnízda.¹⁸ V rámci těchto období může dojít k různým neshodám v manželství, hádkám, ale také k rozvodu.

2.1 Typy manželství

Tato podkapitola nám ukáže, jaké existují typy manželství. Máme tři typy. Jedná se o monogamii, polygamii a registrované partnerství. Mnohomanželství, to je český překlad řeckého slova polygamie. Co je polygamie? Polygamie znamená mít více než jednoho partnera. Tedy ještě konkrétněji to znamená, pokud má muž více manželek. Polygamie se rozděluje ještě na polygynii a polyandrii. Jestliže mluvíme o polygamii, zároveň tak mluvíme o polygynii. Příkladem polygynie mohou být Muslimové, kteří mají maximálně čtyři ženy. Naopak jestliže budeme mluvit o polyandrii, znamená to, že více než jednoho partnera má žena. Často dochází k tomu, že má-li žena více partnerů, jsou to ve většině případů bratři. Například tři bratři mají jednu ženu. Čeká-li žena potomka, není zde řešena otázka „Kdo je otec dítěte?“¹⁹ V tomto typu manželství musí žena řádně vést domácnost, pečovat o dítě a jeho výchovu. Tento druh manželství se vyskytuje v některých částech Indie, ale také například i u Tibetanů. V České republice není povolena žádná forma polygamiího typu manželství.

Následuje další typ manželství, a to monogamie neboli „párové soužití dvou jedinců různého pohlaví“²⁰ Podle českého rodinného práva je za tento typ manželství považován například trvalý svazek mezi mužem a ženou. Současný vývoj sebou také přinesl čím dál častěji uplatňovaný „trend“, který mluví o vícečetném monogamním manželství. To znamená, že lidé uzavírají sňatky, ale po uplynutí určité doby se rozhodnou, že chtějí manželství rozvést. Často se však stává, že vzápětí založí novou

¹⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, s. 96-97. ISBN 978-80-246-1318-5.

¹⁹ Srov. PEROUTKA, Dušan. *Typy manželství*. Brno, 2007. Dostupné z: http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/4114/peroutka_2007_bp.pdf?sequence=1. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce Doc. PhDr. Jaroslav Nevoránek, CSc.

²⁰ Slovník cizích slov. *Slovník cizích slov, abz* [online]. 2005-2015 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/monogamie>

rodinu.²¹ Novým druhem spojení dvou lidí je označeno jako registrované partnerství. Registrované partnerství je v České republice takto nazváno od roku 2006 a je upravováno zákonem číslo 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a změně některých souvisejících zákonů. V tomto zákoně je registrované partnerství označeno jako „trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným tímto zákonem“²² Dále bych ráda zmínila o dalších existujících typech partnerství jako například manželství na zkoušku, kariérní soužití a soužití tzv. bez papíru. Podrobnějšími informacemi se však v této bakalářské práci nebudeme věnovat, jelikož to není součástí hlavního cíle této práce.

²¹ Srov. PEROUTKA, Dušan. *Typy manželství*. Brno, 2007. Dostupné z: http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/4114/peroutka_2007_bp.pdf?sequence=1. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce Doc. PhDr. Jaroslav Nevoránek, CSc.

²² Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. In: 115/2006. 2006. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115#cast1>

3 Rozvod manželství

Manželství jakožto dlouhodobé soužití dvou osob sebou neslo vždy spoustu rizik, které byly spjaty s rozvodem či rozpadem onoho manželství. Už ve starověkém Římě měli lidé zkušenosti se zánikem či ukončením manželství. Jak uvádí Fučík jeden ze tří způsobů zániku či ukončení manželství označuje latinské slovo *divortium*, což v překladu znamená změnit směr či odvrátit se. Stejně tak můžeme tuto logiku vidět v českém slova rozvod, které se odvozuje od slova vést. To si tedy můžeme vyložit, že každého partnera vede osud jinam.²³ Kromě smrti jednoho z manželského páru, mohlo manželství zaniknout také, pokud se římský občas stal zajatcem nebo otrokem, ale také pokud byl zbaven občanství. Rozvod se považoval za úmyslné ukončení manželství ve formě vzájemné dohody. Jestliže se římská manželé rozvedli, v budoucnosti se mohli bez problémů dále ženit i vdávat. Existuje také rozvod bez možnosti se dále ženit či vdávat. A to v případě, že církev provedla tzv. rozvod od stolu a lože. Tento rozvod sice umožňoval jedincům oddělené životy a také je osvobodil od manželských povinností, ale i přesto to mělo jednu nevýhodu, a to, že se partneři nesměli vdávat a ženit, protože manželství fungovalo dále. Důvodem tohoto rozvodu od stolu a lože byla například nevěra nebo hrubé zacházení s druhou osobou.²⁴ V dnešní době je rozvod na základě prvotního obvinění toho, kdo nese vinu za rozpad manželství. „Teprve až později ve 20. století se objevuje možnost rozvodu po vzájemné dohodě.“²⁵

Co je vlastně ale rozvod. Je samozřejmé, že je rozvod vždy bolestivou záležitostí, a to nejen pro rozvádějící se manžele, ale i pro jejich potomky a širší rodinu. Někteří lidé si před rozvodem ani nedokážou představit, kolik bolesti si budou muset vytrpět. Neznamená to však, že člověk musí vždy cítit nutně zklamání nebo pocit viny, že si nezvládl udržet manželství. Někdy však může být rozvod považován za jeden velmi důležitý krok, ke kterému potřebuje člověk velkou sílu a odvalu. Spousta lidí považuje rozvod za něco, co způsobuje, že si rozvedení budou dělat neuvěřitelné

²³ Srov. FUČÍK, Petr. *Rozvod a změny reprodukčních strategií*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 25-27. ISBN 9788021060937.

²⁴ Srov. FUČÍK, Petr. *Rozvod a změny reprodukčních strategií*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 25-27. ISBN 9788021060937.

²⁵ FUČÍK, Petr. *Rozvod a změny reprodukčních strategií*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 25-27. ISBN 9788021060937.

naschvály, že mezi nimi budou nekonečné spory. Ale to, zda k tomu „zlému“ dojde, záleží pouze na rozvádějících se manželech. Zejména na tom, jak jsou schopni se domluvit a danou situaci řešit co nejefektivněji.

Jestliže se manželé chtějí rozvést, znamená to, že musí nejdřív projít jak právním rozvodem, tak psychorozvodem. Jaký je mezi tím rozdíl? Právní rozvod je rozvod, který oddělí manželé, kteří spolu již nadále nechtějí anebo nemohou žít. Následuje také oddělené bydlení, majetek, jednotlivé závazky, ale také výchovu společných nezletilých dětí. Tento druh rozvodu je velice důležitý také pro následující krok, kterým manželé musí projít, a to psychorozvod. Jestliže není splněn právní rozvod, nelze dosáhnout dokončení psychorozvodu. Psychorozvod je „vnitřní psychický proces, v jehož průběhu se člověk vyrovnává se zánikem manželství a všemi jeho důsledky.“²⁶ Mnoho lidí si kladou různé otázky, jako například co stojí za tím, že se lidé rozvádějí? Ano, co za tím stojí, jaké jsou příčiny rozvodu, proč se rozvádějí pouze některá manželství? Zdeněk Mlčoch uvádí, že nejvíce manželství zaniká nejčastěji ve třetím a čtvrtém roce po svatbě a často jde o manželství bez potomků. Pátý až devátý rok pan Mlčoch uvádí jako další krizová léta. Některá manželství po třetím, ale některá třeba až po patnáctém roce manželství. Jak je to možné? Často to vyplývá z toho, že se jejich děti už osamostatnily, ženy nabývají větší stabilitu a jistotu.²⁷ Demografové Českého statistického úřadu zjistili, že mezi nejčastější příčiny rozvratu manželství v prvním pololetí roku 2013 byl u ¾ rozvodů uveden rozdíl povah, názorů, ale také zájmů. Za oficiálními údaji se dle soudců však skrývá často bolestná zkušenost, jako například domácí násilí, díky němuž ženy často volají o pomoc.²⁸ Důkazem je i organizace Rosa, která uvádí, že počet žen, které zažívají domácí násilí, stále roste. Tato organizace pouze za rok 2014 pomohla 277 ženám, obětem násilí oproti roku 2013, kdy pomohla 240 novým ženám, obětem násilí. Stejně tak Rosa uvádí, že hrubé zacházení se vyskytuje v deseti až třiceti

²⁶ POUPĚTOVÁ, Šárka. *Netrapte se po rozvodu: [právní rozvod a psychorozvod, děti rozvedených rodičů, nový vztah, nová rodina]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, s. 15-17. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-2046-3.

²⁷ Srov. MLČOCH, MUDr. Zbyněk. Nejčastější příčiny a důvody rozvodu manželství, statistiky rozvodovosti v ČR. In: *Mudr. Zdeněk Mlčoch* [online]. 2008 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/vztahy/rozchod-rozvod-vyzivne/nejcastejsi-priciny-a-duvody-rozvodu-manzelstvi-statistiky-rozvodovosti-v-cr>

²⁸ Srov. KAČEROVÁ, Eva. Obrat v rozvodech. In: *Statistika&My* [online]. 10/2013 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2014/02/obrat-v-rozvodech/>

procentech rodin.²⁹ Dále Mlčoch uvádí, že k méně častým příčinám zániku manželství patří nevěra, neshody v sexuální oblasti, alkoholismus. K méně častým příčinám zániku manželství patří nevěra, neshody v sexuální oblasti a alkoholismus.

Z hlediska práva je rozvod manželství vázán na právním důvodu, což je tzv. rozvrat. Rozvrat manželství znamená, že jsou vztahy mezi manželi vážně narušeny. Rozvod manželství lze rozlišovat dvěma způsoby. V prvním případě se zjišťují příčiny rozvratu a v druhém případě se příčiny rozvratu manželství nezjišťují. Jestliže se příčiny rozvratu zjišťují, manželství je posléze rozvedeno, pouze pokud je zjištěno, že jsou vztahy mezi manželi narušeny natolik, že je nelze napravit. Pokud se jedná o rozvod manželství, kde se příčiny rozvratu nezjišťují, označuje se rozvod jako nesporný či smluvený. Manželství je tak rozvedeno na základě zákonem stanovených podmínek.³⁰ Rozvod manželství zakotvuje nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., který nabyl účinnosti v roce 2014. Je mu věnován celý 5. díl s názvem Zánik manželství a jedná se o §754 – 770.

3.1 Rozvodovost v České republice

Rozvodovost v České republice, jak již bylo výše zmíněno, se stále rozrůstá. Až za poslední dva roky mírně poklesla. Vysoká rozvodovost vede zejména k tomu, že přibývá počtu dětí, které na své cestě do budoucnosti potkávají velkou překážku, a to rozvod svých rodičů. V roce 1960 u nás byla zaznamenána rozvodovost u 12 263 lidí ze všech uzavřených sňatků, z toho bylo vyčísleno 8 253 rozvodů s dětmi, což v daném roce představovalo 67,3%. V této době se však nejčastěji rozvádělo manželství, kde se vyskytovalo alespoň jedno dítě, což představovalo 38,1%. V roce 1995 rozvod manželství s jedním dítětem vzrostlo na 41,4%. Kdybychom si měli procenta převést v daných letech na konkrétní počet rozvodů, v roce 1960 by tak 38,1% představovalo

²⁹ Srov. ROSA, OBČANSKÉ SDRUŽENÍ. POČET ŽEN, KTERÉ HLEDAJÍ POMOC, ROSTE. In: *Rosa, občanské sdružení* [online]. 2015 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://rosa-os.cz/pocet-zen-kttere-hledaji-pomoc-roste/>

³⁰ Srov. Nový občanský zákoník. In: *Nový občanský zákoník: Rodinné právo* [online]. 2014-2015 [cit. 2015-04-15]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/rodinne-pravo/obecne/>

4 671 rozvodů s jedním potomkem. V roce 1995 by výše uvedené číslo v procentech představovalo už 12 880 rozvodů s jedním potomkem.³¹ Jak můžeme vidět, rozvodovost neustále vzrůstala. Nejméně však docházelo k rozvodům manželství, kde se vyskytovaly tři a více dětí.

Co se týká roku 2014, bylo celkem v České republice rozvedeno 26 764 manželských párů. Nejméně manželských párů však bylo rozvedeno v kraji Karlovarském, kde se jednalo o 777 manželských párů. Naopak nejvíce se rozvádělo v kraji Středočeském, kde bylo rozvedeno 3 938 manželských párů. Pokud bychom se zaměřili na hlavní město Praha, zde bylo rozvedeno 2 828 manželských párů. Z toho 1 783 připadalo pro návrh ženy. Rozvedených manželství s nezletilými dětmi bylo v roce 2014 celkem ze všech sňatků v České republice 15 207. Z toho 8 265 rozvedených manželství, kde se vyskytovalo jedno dítě, 6 133 dvě děti a 809 připadalo rozvedeným manželstvím, kde byly tři a více dětí.³² Na rozdíl od silně katolicky orientovaných zemí Evropské unie, jako například Itálie, Španělsko, kde je každoročně rozvedeno nejméně manželství, je v České republice rozvodovost opravdu veliká. V těchto zemích tisíc obyvatel připadá na jedno rozvedené manželství. Můžeme tedy říct, že je to až třikrát méně než právě v České republice. Jestliže bychom se podívali na rozvody z hlediska věku, výrazně nižší rozvodovost je u párů, kteří uzavírají sňatek kolem třicátého věku. Jedná se o to, že partneři už vědí, jaké jsou jejich přednosti, umí respektovat a povznášet se nad slabými stránkami svého partnera, stejně tak vědí, jakého partnera chtějí, cení si, ale i partnerových silných stránek a ví, co od života očekávají.³³ Na rozdíl od párů, které vstupují do manželství v mladším věku, kde často dochází k problémům týkajících se financí. Což bývá častým důvodem k neshodám, které poté mohou být příčinou rozvodu.

³¹ Srov. ŠTASTNÁ, Anna. ANALÝZA: Neúplné rodiny a rozvody manželství s dětmi. *Demografie* [online]. 2005 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=28

³² Srov. Nejnovější údaje: hl.m. Praha. *Český statistický úřad* [online]. 23.03.2015 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xa/1xa?p_p_id=3&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&p_p_col_pos=2&p_p_col_count=3&_3_struts_action=%2Fsearch%2Fsearch&_3_redirect=%2Fweb%2Fxa%2Fstranka&_3_keywords=rozvod+2015&_3_groupId=0&x=0&y=0

³³ Srov. GOLA, Petr. Rozvodovost v zemích Evropské unie. *Finexpert* [online]. 2004 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://finexpert.e15.cz/rozvodovost-v-zemich-evropske-unie>

3.2 *Fáze rozvodu*

Abychom mohli lépe pochopit, proč rodiče reagují tak, jak reagují, proč si děti často nevšímají tolik a neberou na ně takové ohledy, i když jsou pro ně vlastně „vším a milují je“, je třeba popsat rozvodové fáze manželství, to především z pohledu toho, jak je vnímají sami rodiče. Rozvod je určitý proces, který probíhá v několika fázích a je také časově ohraničen. Jestliže se manželský pár rozhodne, že se chce rozvést, jednotlivými fázemi si tak musí projít každý z nich, protože fáze rozvodu jsou nedílnou částí tohoto procesu. Každý člověk, který těmito fázemi prochází, se chová odlišně v jednotlivých fázích, což si mnohdy ani neuvědomuje. Důvodem proč znát tyto fáze je, že se jeden rozcházející partner nedokáže vcítit do toho, co v danou chvíli cítí druhý partner a jestliže tyto fáze bude každý z nich znát, bude tak schopen se lépe orientovat co se děje teď a co se může dít za měsíc. Rozchod je velmi zdoluhavý proces, který nekončí pouhou větou „Rozejdeme se“, ani tím, že se od partnera odstěhujeme. Rozchod po vážné známosti trvá zhruba tři až pět let.³⁴ Opět se fázemi zabývá více autorů, ale zde se zaměříme na fáze, které charakterizuje jeden z nejvýznamnějších psychologů současnosti, soustředěný na rodinu a vztahy mezi rodiči a dětmi, Jeroným Klimeš. Klimeš popisuje šest fází rozchodu.

Jedná se o následující fáze rozchodu:

- 1) Latentní fáze
- 2) Spouštěcí fáze
- 3) Fáze asymetrických rozhodnutí
- 4) Fantazijní fáze
- 5) Paradoxní fáze
- 6) Tři možné závěrečné fáze:
 - 6a. Obnovení vztahu
 - 6b. Nekonečné kolísání
 - 6c. Definitivní konec

³⁴ Srov. KLIMEŠ, PH.D., PhDr. Mgr. Jeroným. *Partneři a rozchody* [online]. 2006 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/rozchody_lidovky.htm

Nejdříve se zaměříme na fázi latentní. Tato fáze je přirovnána k pevnosti řetězu. Tedy, když napínáme řetěz, co nejvíce to jde, vždy povolí právě jeden článek, nikdy nepovolí dva nebo více článků. Podobně je to i u krizi mezi partnery. První, který to nevydrží, je navrhovatelem rozchodu. To ale neznamená, že musí být viníkem rozchodu. Nikdy si ale není navrhovatel jistý, a tak potřebuje něco, co ho v této myšlence ujistí. Nastane tedy relativní frustrace. Relativní frustrace znamená, že partner začne obviňovat druhého partnera a zlepšovat případného milence. Jeden druhému dělá naschvály, a čím víc se druhý partner rozčiluje, vidí v tom důvod, proč s ním už není možné dále setrvávat ve vztahu. „Latentní fáze se projevuje narůstáním vnitřního pocitu rozcházení, které si naléhavěji uvědomuje jeden z partnerů.“³⁵ V tomto ohledu je také velmi důležité vědět, co který partner v danou chvíli cítí a pokud není možné odhalit to, co cítí a co se v dané situaci odehrává, je to další důvod proč znát tyto jednotlivé fáze rozchodu. Oba určitý problém vidí jinak. Jak navrhovatel problému, který je větším napětím, tak i druhý partner, který se snaží vztah zachránit a problém zcela nevidí. Klimeš uvádí příklad se zrcadlem, kdy si partneři mají společně stoupnout před zrcadlo, vzít fixu a zkusit se vžít do toho, co v daném okamžiku vidí druhý partner. Mají zakreslit křížek tam, kde partner vidí sám sebe a druhým křížkem označit místo, kde partner vidí druhého partnera.³⁶ Jak můžeme vidět, latentní fáze je fáze, která probíhá téměř celá ve fantazii. Běžnými aktivitami tak partneři zakrývají všechny latentní procesy. Tato fáze je pro druhého partnera téměř neviditelná.

Druhou fází je fáze spouštěcí. Tato fáze začíná právě při oznámení partnerovi, že se chce rozejít. Rozcházení partnerů představuje nemilé překvapení. Mnohdy má i různá ultimáta. Například: „Pokud se něco nezmění, rozejdeme se.“ V tu chvíli se z druhého partnera stává zachránce vztahu, který se snaží vztah bránit, jak nejvíce může. Začne se snažit, vymýšlet různé aktivity, není schopný vše dobře promyslet, a tak jsou jeho činy neuvážené až zbrklé. Pokud člověk neví, jak se v této fázi chovat či jak zareagovat, neměl by dělat nic. Žádná unáhlená rozhodnutí, ale důkladná psychická odpověď.³⁷

³⁵ KLIMEŠ, PH.D., PhDr. Mgr. Jeroným. *Partneři a rozchody* [online]. 2005 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://ts.katja.cz/Partneriarozchody.pdf>

³⁶ Srov. KLIMEŠ, PH.D., PhDr. Mgr. Jeroným. *Partneři a rozchody* [online]. 2006 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/rozchody_lidovky.htm

³⁷ Srov. KLIMEŠ, PH.D., PhDr. Mgr. Jeroným. *Partneři a rozchody* [online]. 2006 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/rozchody_lidovky.htm

Často však dochází k opaku, kdy se jeden z partnerů naštvě a rychle se odstěhuje, ale tyto obranné reakce vedou spíše k ukončení vztahu než k jeho záchraně. V této fázi tak nemá ani jeden opravdový zájem se rozejít, převažuje zde tzv. zdegenerovaná komunikace, ve které jakoukoliv pozitivní část ve větě partner může vnímat jako ironickou nebo jako výsměch. Tato fáze skončí až poté, kdy navrhovatel své nejasné rozhodnutí vytříbí a smíří se s tím.

Třetí fází je fáze asymetrických rozhodnutí. V této fázi je tomu naopak. Nejedná se o nejasné rozhodnutí, ale právě o pevné rozhodnutí jednoho z partnerů, že se chce rozejít a druhý z partnerů je pevně rozhodnut, že se rozejít nechce a vztah chce zachovat. Fantazijní fáze je čtvrtou fází, jejíž začátek je definován větším či menším odloučením partnerů. Už spolu nebydlí, vše mají rozdělené, nevidají se, nevolají si a v tu chvíli se objevuje otázka, co budou dělat dál, kterou by si měli pokládat oba partneři. Dialogy z reality, přecházejí do dialogů fantazie.³⁸ Předposlední fází je fáze paradoxní. Jestliže obránci dojdou síly na záchranu vztahu, začne si pomalu zvykat na to, že je definitivní konec vztahu. Ale to partner, jako navrhovatel neví a stále očekává, že se partner jako obránce vztahu bude nadále snažit vztah zachránit. Jakmile to navrhovateli dojde a zjistí, že tomu už tak není, zasteskne se mu a bude toužit po nějakém kontaktu, který začne formou emailových a sms zpráv. V tu chvíli se role obrátí a z navrhovatele rozchodu se stává obránce, který se snaží o sblížení a pokračování vztahu. Tato fáze je tedy druhá šance pro to, aby se vztah mohl obnovit.

Poslední fází je fáze závěrečná, která se skládá z dalších tří fází, ke kterým v rámci závěrečné fázi může dojít. Jedná se o obnovení vztahu, nekonečné kolísání nebo definitivní konec. U obnovení vztahu se znovu otevírá první branka, vstupuje se do vztahu s novými rozhodnutími a předsevzetími. Rozchod, kterým si partneři prošli, se považuje za partnerskou krizi. U nekonečného kolísání dochází k nerozhodnosti jednoho z partnerů, který není schopen se rozhodnout, co vlastně chce dál se vztahem. Oba partneři nejsou schopni ustálit pocity a překonat nenávist, neustále se chtějí mstít a dělat naschvály. Definitivním koncem se zavírá druhá branka a vztah opravdu končí.³⁹

³⁸ Srov. KLIMEŠ, PH.D., PhDr. Mgr. Jeroným. *Partneři a rozchody* [online]. 2005 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://ts.katja.cz/Partneriarozchody.pdf>

³⁹ Srov. KLIMEŠ, PH.D., PhDr. Mgr. Jeroným. *Partneři a rozchody* [online]. 2005 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://ts.katja.cz/Partneriarozchody.pdf>

Jestliže chceme porozumět druhému partnerovi a chceme vědět, jak se zrovna cítí, co ho trápí, je velmi důležité mu umět naslouchat a znát výše uvedené fáze. Není na škodu si opravdu zkusit techniku zrcadla, kterou doporučuje i psycholog Jeroným Klimeš.

4 Děti a rozvod

Rozvod rodičů může výrazně ohrozit zdravý vývoj osobnosti dítěte. Jestliže se děti dostanou do situace nepřátelství mezi rodiči, často k tomuto ohrožení bohužel dochází. Už jen to, že musí dítě snášet každodenní rozboje mezi rodiči, jim ubližuje. Stane-li se, že se děti stanou prostředkem nebo spojencem jednoho z rodičů, ubližuje jim to ještě více. Mnoho rodičů si však myslí, že dítě rozvodem netrpí, pokud to nedává otevřeně najevo, ale to je omyl. To, že dítě nepláče, nevzteká se, nehroučí se, neznamená, že je v pořádku a že rozvod na něj vliv nemá. Dítě potřebuje vědět, že je milováno, a že, jak láska otcovská, tak mateřská se nevytrácí a stále tam je. Na to často rodiče při řešení rozvodu zapomínají, jelikož jsou zaujati svými problémy. Také zapomínají na to, že se během řešení těchto problémů k dítěti chovají jinak a dítě to samozřejmě vše vnímá.

V průběhu rozvodového řízení jsou děti často vystaveny neustálému tlaku a navádění ze strany obou rodičů. Je velmi důležité, aby dítě vědělo, co se bude dít. Jestliže dítě neustále musí v rodině poslouchat hádky rodičů a neustálé neshody mezi nimi, ví, že není něco v pořádku a potřebuje vědět, proč se to děje a co bude dál. Nemělo by se dětem lhát a mělo by být o rozvodu informováno věcně a bezpochyby zdůraznit to, že ani jeden z rodičů ho nepřestal mít rád. Veškeré informace týkající se rozvodu by se měly sdělovat především bez pláče, výčitek, nadávek, svádění viny na druhého rodiče a podobně. K této informaci by však mělo dojít ještě dříve, než se ji dozví okolí, protože není dobré, když by se tuto nepříjemnou zprávu dítě dozvědělo od někoho dříve než od vlastních rodičů. Jak jsem již uvedla výše, je velmi důležité dětem nelhat, ale není nutné jim sdělovat všechnu pravdu. To především v případech, že se nejedná o zcela jasnou situaci. Pokud se dítě zeptá, proč se rodiče rozvádějí, rodič by mu měl říct důvod, ale rozhodně by ho neměl informovat o detailech a řadě důvodů a problémů, které se rodičů týkají. Dítě by nemělo být zahlcováno detailními

informacemi například o jejich sexuálních problémech a podobně. Rodiče, kteří se rozvedli, by měli před svými dětmi o druhém rodiči mluvit pouze hezky. Na přednášce v rámci studijní praxe na oddělení SPOD na Praze 12, o této problematice Klimeš sdělil, že by se o druhém rodiči před dětmi mělo hovořit jako by umřel. Proč? Protože o zemřelých se mluví pouze hezky. Poté tak nedochází k rozvodovým jedům, jako například pomlouvání, popuzování dítěte, bránění kontaktu s druhým rodičem, kritika, napadání, spiknutí, izolace a dalších, které na dítě nemá vůbec dobrý vliv.

S touto problematikou je však spojen i pojem syndrom zavrženého rodiče. Zavrhuječím či programujícím rodičem nazýváme rodiče, který u dítěte tento syndrom podporuje. Rodič, který naopak neprogramuje dítě a vůči němuž jsou tyto snahy otočeny, se nazývá rodič zavržený. Dítě, u kterého se tento syndrom neboli trauma projevuje, nazýváme jako dítě odcizené.⁴⁰ Co ale znamená syndrom či trauma zavrženého dítěte a koho se týká? Pojem syndrom zavrženého dítěte označuje „proces, kdy dítěti je vůči rodiči vštěpován odpor a kritika, které jsou neoprávněné anebo přehnané.“⁴¹ Týká se dítěte, které se ocitá ve velmi těžké situaci, což právě může představovat situaci, kdy se rodiče rozvádí nebo rozchází. Dítě se právě v této situaci identifikuje s jedním z rodičů a vcítí se tak do jeho postojů vůči druhému rodiči. Druhý rodič však dítě zásobuje různými informacemi, které druhého rodiče ukazuje v tom nejhorším světle. Dítě to však vycítí a brání se tím, že tyto informace vypustí, výsledkem však je, že dítě tedy začne druhého rodiče odmítat.⁴² Proto by se mělo dbát na to, aby nedocházelo k používání rozvodových jedů a raději je zaměnit za jednotný rodičovský postoj, který zaručuje, že rozpor mezi rodiči se dítě nedozví. Jestliže dojde k tomu, že jeden rodič dítěti něco zakáže, druhý by díky jednotnému rodičovskému postoji za ním měl stát a podpořit ho v tom. Řešení neshod mezi rodiči by tak mělo zůstat pouze mezi nimi, nikoliv je šířit mezi děti.

Existuje mnoho projevů, které děti vykazují při tomto syndromu. Jeden z projevů syndromu zavrženého dítěte je označena jako kampaň shazování. Jedná se o to, že dítě

⁴⁰ Srov. WARSHAK, Richard Ades. *Rozvodové jedy*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2003, s. 49-50. ISBN 80-7254-439-x.

⁴¹ *Syndrom zavrženého rodiče*. 1. čes. vyd. Praha: JAN, 1996, s. 12. ISBN 80-85529-22-X.

⁴² Srov. NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 75-76. Psyché (Grada). ISBN 9788024714493.

bývá posedlé „nenávistí“ k jednomu z rodičů. Samozřejmě není nenávist jako nenávist, jelikož v tomto případě i přesto, že dítě k rodiči stále má láskyplné city, bývají bohužel potlačovány. Dítě zaujímá svůj postoj nenávisti k jednomu z rodičů tím stylem, že rodiče uráží různými urážlivými a sprostými slovy, které dítě zná, aniž by si to později vyčítalo či cítilo nějaký stud. Jedná se o slova jako například - je podlý, hloupý, nikdy ho nechci vidět, víc než hodinu měsíčně s ním nesnesu a další. V tuto chvíli rodič, který byl před nedávnem milován a se kterým dítě zažívalo radostné okamžiky a zážitky, je přesunut do škatulky na škodlivou, nenáviděnou či opovrhovanou bytost, která je velmi nudná a nezajímavá. V případě, že se dítěti položí otázka na to, jaké aktivity a zážitky má spojené např. s otcem – odpověď zní: „Nevzpomínám si“.⁴³ Dítě se na dobu před tím, než jeden z rodičů odešel od rodiny nebo před rozvodem rodičů nevzpomíná – jakoby se to nikdy nestalo nebo jakoby mělo dítě ztrátu paměti. Často se stává, že v situaci, kdy je zavrhaný rodič v přítomnosti druhého rodiče s dětmi, je přehlížen. Děti s druhým rodičem, který není zavržený, zavrženého rodiče ignorují. Existují i situace, kdy děti využívají typickou taktiku, která spočívá v tom, že dítě projevuje lásku k tomu rodiči, který s ním zrovna tráví svůj čas a naopak nenávist k tomu rodiči, který není momentálně přítomný. Děti svůj postoj nenávisti vysvětlují mnohdy velmi směšnými a nevýznamnými argumenty, které podkládají svými vzpomínkami na dané události. Děti, které netrpí tímto syndromem, takové vzpomínky rychle vypouští a zapomínají. Příkladem může být „u stolu hodně mlaskal, často po mě chtěl, abych něco přinesl“. Pádny důvody děti nejsou schopny uvést a ty důvody, které uvádí, jsou často podporovány rodičem, který není dětmi zavržený. Gardner uvádí ve své knize ukázkou rozhovoru s dítětem s tímto syndromem i jeho matkou, který je následující:

„Gardner: Je mi velmi líto, že Tvůj dědeček zemřel.
Pacient: Víte, on nezemřel jen tak, můj otec ho zavraždil.
Gardner (nechápatě): Tvůj otec zavraždil Tvého dědečka, svého vlastního otce?
Pacient: Ano, vím, že to udělal.
Gardner: Myslel jsem, že byl v nemocnici. Řekli mi, že mu bylo 85 a že umíral na normální stařecké nemoci.
Pacient: Ano, to tvrdí můj otec.

⁴³ *Syndrom zavrženého rodiče*. 1. čes. vyd. Praha: JAN, 1996, s. 15-19. ISBN 80-85529-22-X.

Gardner: A co tvrdíš Ty?

Pacient: Já tvrdím, že ho v nemocnici zavraždil.

Gardner: Jak to udělal?

Pacient: Proplížil se v noci do nemocnice a zabil ho, když se nikdo nedíval. Když doktoři i sestry spali.

Gardner: A jak to všechno víš?

Pacient: Prostě to vím.

Gardner: Řekl Ti někdo něco takového?

Pacient: Ne, prostě to vím.

Gardner se ptá matky: Co si o tom myslíte Vy?

Matka: No, já si tedy nemyslím, že to opravdu udělal, ale něco takového by mu bylo podobné.⁴⁴

Z ukázky výše uvedeného rozhovoru si můžeme všimnout, že i matka, která svého exmanžela neměla příliš v lásce, s tvrzením dítěte zcela nesouhlasila. Z toho plyne, že i samy děti si mohou vytvářet vlastní zavrhuující scénáře, kterými pouze doplňují ty scénáře, které jim vštěpuje rodič podporující a vyvolávající tento syndrom, tedy rodič programující. „Zavržení rodiče může být tak chybnou reakcí dítěte, které se snaží vyrovnat se složitými pocity“⁴⁵. Zavržení, které vychází pouze z dítěte a jeho scénářů, tedy to, na kterém se nepodílí ani jeden z rodičů, je právě nejméně častý způsob, jak k tomuto zavržení dochází a obvykle se dějí u dětí starších, jelikož to jsou právě mladší děti, které snáze podléhají určitým vlivům a programování rodičů.⁴⁶

Další z projevů syndromu zavrženého dítěte jsou situace, kdy děti vidí vše černobíle. Tedy, že „nenáviděný“ rodič je naprosto špatný, na rozdíl od „milovaného“ rodiče.⁴⁷ Tento projev je postaven na tom, že dítě je schopno vyjmenovat několik špatných vlastností zavrženého rodiče, ale co se týká vlastností kladných, na ty si děti nevzpomínají nebo uvádějí kladné vlastnosti na „milovaného“ rodiče, tedy rodiče programujícího.

⁴⁴ *Syndrom zavrženého rodiče*. 1. čes. vyd. Praha: JAN, 1996, s. 19-20. ISBN 80-85529-22-X.

⁴⁵ Srov. WARSHAK, Richard Ades. *Rozvodové jedy*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2003, s. 89-91. ISBN 80-7254-439-x.

⁴⁶ WARSHAK, Richard Ades. *Rozvodové jedy*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2003, s. 90. ISBN 80-7254-439-x.

⁴⁷ *Syndrom zavrženého rodiče*. 1. čes. vyd. Praha: JAN, 1996, s. 22-23. ISBN 80-85529-22-X.

4.1 Reakce dětí na rozvod v jednotlivých etapách života

V posledních letech bylo provedeno několik výzkumů na toto téma, které prokázaly, že téměř každé dítě, které rozvod zasáhl, bylo minimálně vyvedeno z rovnováhy.⁴⁸ Děti si přejí mít doma uspořádanou a šťastnou rodinu, ve které nedochází k žádným sporům a hádkám mezi jejich rodiči. Kdo by také chtěl být vystaven prostředí, ve kterém se milující rodiče hádají. Nikdo nechce být svědkem těchto velmi nepříjemných situací. Jsou těžké pro rodiče, natož pro děti. Je pochopitelné, že když vidí, jaké jsou v jejich rodině problémy, bojí se o to, že přijdou o svou šťastnou rodinu. Především v prvním roce po rozvodu rodičů, děti reagují například vztekem, strachem, pocitem viny, ale často dochází i k projevení depresí.

4.1.1 Novorozenecký a kojenecký věk (do 1 roku)

Prožíváním rozchodu nebo rozvodu rodičů vnímá nejen dítě předškolního a dospívajícího věku, ale také dítě v novorozeneckém a kojeneckém věku. Novorozenec ani kojeneček není schopen porozumět významu slov. Ovšem, že kojeneček některým slovům rozumí jako například máma, táta, ham, ale nerozumí však slovními spojeními jako rodina, rozvod, zklamání a další. Oba však vnímají rodinnou atmosféru, která v rodině panuje. Vnímají intonaci hlasu, takže pokud je v rodině klid, pohoda, radost vnímají tak hlas tichý, klidný a příjemný. Jestliže se však jedná o opak, vnímají hlas, který jim tu pohodu, kterou zažívají v klidné rodinné atmosféře, neumožňuje. Stejně jak vnímají hlasy v prostoru, vnímají také péči, které se jim dopřává. Rozumí a vnímá to, jak a kdo se o něho stará, zda je nervózní, pláče nebo zda se třese. To vše se však může na dítěti odrazit. Jak? Například tím, že dítě bude více plakat, nebude dobře spát, jíst nebo může být neklidné. Jestliže v manželském vztahu dochází k nějakým neshodám a hádkám, je dobré, aby se i přes všechny tyto neshody partneři o dítě starali oba. Jelikož oba jsou rodiče. Je zřejmé, že matka s dítětem tráví více času než otec, protože ho kojí, popřípadě krmí a podobně, ale je dobré, když i otec přijde a dítě přebalí, nakrmí, vzal ho na procházku, mluvit k němu, číst pohádky, zpívat. Tímto vším se vztah

⁴⁸ Srov. DANČÁKOVÁ, Tereza. *Psychologické aspekty rozvodovosti – vliv na děti*. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Mgr. Ema Štěpařová, Ph.D.

mezi dítětem a rodičem neustále vyvíjí a vytváří.⁴⁹ Oba rodiče potom mohou zaznamenávat jak první slova, smích, pláč, tak první krůčky dítěte. Bohužel často dochází k tomu, že matka brání otci v budování vztahu. Je proto důležité tomuto zamezit a předcházet, protože dítě potřebuje jak otce, tak matku, jelikož oba jsou jeho rodiče.

4.1.2 Batolecí věk (1-3 roky)

I v tomto věku je dítě schopno vnímat a prožívat rozchod rodičů. Vnímá obsah slov a dovede pochopit i jednoduché souvislosti. Cítí, že rodina je pro něho prostředí, ve kterém se nemusí ničeho bát. Jestliže dojde k situaci, kdy je dítě svědkem nějaké hádky, křiku, „tiché domácnosti“, je velice důležité vzít si dítě stranou a říct mu, proč k tomu dochází. Jednoduše mu vše krátce vysvětlit. V tomto věku se některé děti už učí mluvit a vyvíjí se i fantazie. Dokonce si a rádo hraje. To znamená, že jeho hra se může inspirovat právě tím, co se děje v jeho rodině.⁵⁰ Proto je také důležité se dítěti věnovat a všimnout si, protože právě při hře tak rodič může zjistit, co dítě prožívá. Stejně tak je důležité, aby s dítětem trávili volný čas, hráli si s ním, mluvili s ním.

4.1.3 Předškolní věk (3-6 let)

Fantazie a představy. Tyto dvě věci opravdu ovlivňují děti v předškolním věku. Díky fantazii a dětské představivosti si děti dokážou udělat neuvěřitelné množství úsudků o tom, co se bude dít dále, o tom, co se děje a co z toho vyplývá. Rodiče jsou pro ně v tomto věku ti, kterým důvěřují, proto je také dítě ovlivněno tím, co mu rodič řekne. Děti touží nejen po rodičích, kterým naprosto důvěřují a jsou pro ně vším, ale také touží po hraní s ostatními dětmi. Což je správné, ale občas se může stát, že například ve školce dítě prohodí, co se děje u nich doma. Že se rodiče hádají, protože se nemají rádi a že bude muset jít k babičce. To však, ale další dítě může převést do své situace doma. Pokud se jeho rodiče hádají, může začít mít obavy a strach o to, že přijde o své rodiče. Můžou nastat otázky jako „Půjdu také bydlet k babičce?“. Dětská fantazie bude neustále brouzdat v jeho hlavičce a bude se tak trápit, dokud se mu to nevysvětlí

⁴⁹ Srov. ŠPAŇEHLOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vyd. Praha 7: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 85-86. ISBN 978-80-247-3181-0.

⁵⁰ Srov. ŠPAŇEHLOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vyd. Praha 7: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 87-88. ISBN 978-80-247-3181-0.

a neuvěde na pravou míru. Je proto velice důležité dítěti naslouchat a mít pro ně porozumění. Snažit se dozvědět nějaké informace o jeho prožitcích a o tom, na co právě musí myslet a co mu neustále vrtá v hlavě. Jakmile to budeme vědět, můžeme zasáhnout a pomoc mu. Dítě by mělo dostat ujištění, že i přes rozvod rodičů o něj bude pečováno, jak nejlépe to půjde, že bude vídat oba rodiče, že si může s druhým rodičem telefonovat, psát, jak se mu bude chtít.

4.1.4 Mladší školní věk (do 11 let)

Dle názorů některých lidí jsou děti v mladším školním věku zasaženy rozvodem rodičů více než děti v jiné vývojové etapě. Bylo provedeno několik studií na toto téma, které ukazují, že rozvodem rodičů jsou nejvíce zasaženy děti ve věkovém rozmezí 5-9 let. V tomto období rodiče zaujímají v očích dětí ty nejlepší osoby na světě.⁵¹ V mladším školním věku se u dětí objevuje vyšší rozumová zralost. To znamená, že už dokáže pochopit jednotlivé argumenty a odůvodnění rodičů, proč k rozvodu dochází nebo dojde. V mnohých případech se k tomu dokáže i samo vyjádřit a říct svůj názor. Zde je opět důležité být k dítěti upřímný, nezamlčovat, nelhat a ani neobviňovat druhého rodiče. Jestliže by se dítě chtělo na něco zeptat, komentovat nebo usuzovat, rodič by ho měl nechat se projevit, jelikož pokud rodič bude pozorný, může si tak z úsudku dítěte vydedukovat, co mu leží v hlavě, nad čím přemýšlí či co ho trápí. V neposlední řadě má dítě v tomto věku mnohem větší vnímání vůči své odpovědnosti. Mělo by vědět, co je jeho povinnost, ale také jaké chování je špatné a jaké je v pořádku a proč. V případě, že dítě začne křičet na jednoho z rodičů například jako reakce na oznámení rozvodu, měl by se poté také umět dobře omluvit a zdůvodnit, proč k dané reakci vlastně došlo.⁵²

4.1.5 Období dospívání (11 – 20 let)

Období dospívání může být jak pro rodiče, tak pro samotného dospívajícího velmi náročné. Jelikož samotné období puberty v mnoha případech bývá náročné, o to víc náročné může být při sdělení rodičů ohledně jejich rozvodu. Občas dochází

⁵¹ Srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, s. 43-45. ISBN 8071789062.

⁵² Srov. ŠPAŇEHLOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vyd. Praha 7: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 92-93. ISBN 978-80-247-3181-0.

i k situacím, kdy je dospívající schopen říct, že je dokonce nutné, aby se rodiče rozešli, protože buď vnímá jejich soužití za zbytečné, nebo jen nechce být už u jejich neustálých sporů. Dítě v tomto věku prožívá disharmonii. V jednu chvíli souhlasí s jedním z rodičů, v druhé chvíli je proti němu. Vůči rodičům bývá velmi kritické, stejně tak ale i k ostatním lidem a věcem. To však může vést i k tomu, že někomu může nechtěně ublížit. V případě, že by docházelo k situacím, kdy dítě bude ostatní osočovat, sprostě nadávat a urážet, je dobré, aby rodič ve správnou chvíli, tedy ve chvíli, kdy dítě bude klidnější, říct „stop“. Měl by mu říct, jak se cítí, co cítí, ale i co se v něm odehrává. Dalšími obtížemi v této vývojové etapě může být nesoustředěnost ve škole, což se může velmi odrazit na školním prospěchu, obavy ze svého partnerství a ze svých vztahů.

Děti v období dospívání se často chtějí osamostatnit. Často mají ale pocit, že nemají za kým jít a že ztrácí pocit bezpečí, domova, a to především proto, že tam nebude mít oba rodiče. Proto je velice důležité ho ujistit, že své zázemí neustále má. Je velice důležitá komunikace, schopnost dát dítěti prostor a čas na to, aby se k daným věcem mohlo vyjádřit. Vyjádřit jak svůj názor k daným okolnostem, ale také vyjádřit své emoce, stejně tak i rodič by měl dát najevo a ukázat dítěti, že ho to mrzí, jak je nešťastný, opuštěný a sám.⁵³ Z toho vyplývá, že na prostor a čas pro vyjádření má potřebu a nutnost jak dítě, tak i rodič.

4.2 Reakce dětí na rozvod – emoce

Každé dítě reaguje na rozvod svých rodičů jiným způsobem, stejně tak každé dítě projevuje i různé emoce. Jedná se o emoce, kterými si projde bezpochyby i každý jedinec, který se snaží pomoci dítěti s vyrovnáním se s rozvodem jeho rodičů. Jedná se především o emoce jako například smutek, hněv, vztek a další.

Rozporuplné pocity. To je jedna z mnoha emocí, které děti prožívají při snaze vyrovnat se rozchodem rodičů. Při prožívání této emoce často dochází k tomu, že se dítěti, který se snaží vyrovnat rozvodem jeho rodičů, přihodí nějaká nehoda. Dítě svoji nehodu vnímá jako snahu o sblížení rodičů. Vidí v tom naději, že jeho rodiče se dají zpět dohromady. Často to však bývá naopak a tato nehoda, která se dítěti stane, vyvolá

⁵³ Srov. ŠPAŇEHLOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vyd. Praha 7: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 94-95. ISBN 978-80-247-3181-0.

hádku mezi rodiči. Navzájem shazují vinu na druhého. Například: „Ne, můžeš za to Ty, protože jsi ho pustila ven.“ nebo „Můžeš za to Ty, protože Ty jsi ho poslala do obchodu.“ a další. Často dochází k situacím, kdy děti nechtějí trávit čas s rodičem, který s nimi už nežije. Některé děti jsou rozzlobené, že je opustil a také jsou uražené, ale přesto se chtějí s rodičem vídat a být jím milováni. Mohou to vyjadřovat i slovy jako: „Nenávidím tátu, ale i přesto ho chci vidět.“ Spousta dětí opravdu špatně nese to, že jeden z rodičů odešel z rodiny. Mnohdy to nevnímají jako to, že jeden opustil druhého. Vnímají to tak, že například tatínek neopustil maminku, ale dané dítě. Následují otázky například, zda dítě moc zlobilo nebo zda odcházející rodič přestal dítě mít rád a podobně. V některých situacích dochází i k tomu, že dítě je schopné vyhlížet rodiče i několik hodin, doufají, že uvidí jeho auto nebo uslyší, jak zvoní na dveře. Poté, co se tomu tak nestane, může dítě obrátit svůj hněv vůči rodiči, který je s ním doma. Například tedy maminka, protože nedokázala udržet tatínka doma. Na nejistotu dětských pocitů existuje studie, která byla uskutečněna ve Skotsku. Její cílovou skupinou byly děti ve věku čtyř až třinácti let. Díky této studii bylo zjištěno, že polovina z nich nedokázala říci, který rodič podle nich zavinil rozvod.⁵⁴

Velmi častá reakce je popření a neochota uvěřit, že se to opravdu stalo. Rozvod rodičů. To, čeho se děti nejvíce obávaly, se opravdu stalo. Mnohdy si dítě myslí, že se to nestalo a až přijde ze školy, bude vše v pořádku. Dítě, které je ještě malé se často schovává v temných zákoutích domova. Začíná si také klást otázku, proč se to stalo a jak to mohlo zastavit. Naděje, že se rodiče usmíří a vrátí zpět k sobě, může přetrvávat i několik let, a to i přesto, že rodiče uzavřeli nový sňatek nebo dokonce už i novou rodinu. To se ovšem stává zejména tehdy, když s dítětem není dostatečně vysvětleno, co se v rodině děje, tedy změny v rodině.

U dětí, které vědí, že rozchod rodičů je opravdu trvalý, přichází pocit ztráty a smutku. Tento pocit může ovlivnit mnoho oblastí v jejich životě. V mnohých případech dochází k tomu, že dítě přestává být v kontaktu s druhým rodičem nebo dokonce i k omezení kontaktu se širší rodinou. „Smutek je projevem pocitu ztráty a je patrně nejzřetelnější emocí, jakou prožívají děti rozvedených rodičů.“⁵⁵ Děti dávají

⁵⁴ Srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, s. 47-48. ISBN 8071789062.

⁵⁵ SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, s. 49-50. ISBN 8071789062.

najevo smutek pláčem nebo i nepřímo svým jednáním. Může však dojít i k tomu, že je smutek natolik pohltí, že nejsou schopni myslet na cokoli jiného a přestanou se soustředit i na výuku ve škole. Celý tento proces, který dítě musí prožívat, se může urychlit, pokud dítě bude moct dát najevo svůj smutek ve chvíli, kdy ho opravdu prožívá. Je ale opravdu důležité, aby si rodina uvědomovala a připouštěla, že k tomu, aby se dítě zotavilo, je potřeba spoustu času. K dalším emocím patří například vztek, který má kořeny hodně hluboko v minulosti. Tato emoce nezačíná rozchodem rodičů, ale může být už v počátcích v období, kdy rodiče nenaplňovaly potřeby dítěte. Například lásku, dostatečnou péči, vlídné zacházení a podobně. Mezi další emoce patří také pocity viny, úzkosti o každého z rodičů, zda to zvládne sám, zda se dokáže postarat o jídlo, zda se bude cítit sám, atd. Také sem patří strach z budoucnosti, zmatek, závist vůči úplným rodinám. Mnohdy například chlapci závidí úplnou rodinu svému spolužákovi, když mu vypráví, jak spolu chodí každý druhý den na fotbal, dívky zase závidí úplnou rodinu své kamarádce, která bere svou maminku jako kamarádku.

Je důležité si uvědomit, že existuje velká spousta emocí, které ačkoliv výše popisují samostatně, mají mezi sebou určité vazby a vzájemně se mohou prolínat. Dětem se může opravdu ulevit, pokud jim bude dána možnost, aby pochopili, že je opravdu v pořádku mít i špatné pocity. Protože všichni lidé nemají pouze dobré pocity. Stejně tak, jako je dobrý i špatný den, který zažívají všichni lidé, jsou i dobré a špatné pocity. Je absolutně nesmyslné pocity popírat a ignorovat je. Proto je důležité, aby se projevovaly a vyjadřovaly. Všechny pocity postupem času polevují a ustupují a neovládají tak dítěti celou jejich mysl. Většina dětí poté zjistí, že i přesto, jaké emoce se v nich odehrávaly, byl rozvod jejich rodičů jedním z nejlepších řešení, protože oba rodiče jsou nyní mnohem příjemnější. K tomu, aby k takovému závěru děti došly, je potřeba, aby se smířily s tím, že je rozvod opravdu trvalý. Je to snadnější pro děti, jejichž rodiče k nim chovají láskyplný a pečující vztah, i přesto, že spolu nežijí v jedné domácnosti.⁵⁶ Nyní bych ráda uvedla příklad jednotlivých výroků dětí, které byly zaznamenány při soudních sporech o opatrovnictví, které jsou uvedeny v knize s názvem *Zdravý rozvod*.

⁵⁶ Srov. SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, s. 57-58. ISBN 8071789062.

Například pětiletý David uvedl: „Táta říká, že mě chce, ale vždycky, když jsme spolu, tak se dívá na fotbal a pije pivo. Asi mě nechce doopravdy. Myslím, že to říká proto, aby trápil maminku“⁵⁷ Dále desetiletá dívka řekla: „Pokaždé, když se vrátím od táty, mě máma vyslýchá, co jsme dělali, kdo tam byl, jestli táta udělal něco špatně. Copak jsem nějaká donašečka!“. Obdobným způsobem reagovala i devítiletá dívka, která uvedla: „Táta říká, že nás máma chce opustit, rozvést se a že už nás nemiluje, protože má přítele. Máma říká, že touží po tom, aby ji měl někdo rád a že táta nikdy nebyl doma. Nevím, komu mám věřit. Asi nevěřím nikomu.“⁵⁸ Sedmiletý chlapec uvedl, že maminka si přeje, aby bydlel s ní, ale stejně tak tatínek si přeje, aby byl s ním. Chlapec si ale nechce vybírat a chce být s oběma dohromady a neustále si pokládá otázku, proč si musí vybírat. Stejně tak uvedl, že by si moc přál, aby zase byli všichni spolu. Dvanáctiletá dívka uvedla, že rodiče přeměnili lásku v souboj. Chce mít ráda oba rodiče, ale nechce se cítit vinna za to, že jí je s jedním či druhým rodičem hezky.⁵⁹ Proto je velice důležité, aby se rodiče pokud možno snažili veškeré své spory eliminovat, aby to děti nezasahovalo a nezpůsobovalo to v nich zbytečné obavy, strachy, stresy, pocity viny a nestávaly se tak bezmocnými oběťmi citových zmatků, které jsou často způsobovány právě problematikou rozvodů.

4.3 Prožívání rozvodu rodičů jedináčkem versus sourozenci

Je všeobecně známo, že ve dvou se to lépe táhne. Ve většině případů z různých zkušeností to platí i pro sourozence, kteří prožívají rozvod rodičů. Podle čeho se to usuzuje a z jakého důvodu tomu tak je? Mezi hlavní důvody patří to, že se sourozenci více spojí dohromady, začnou spolu více spolupracovat. Věci, kterým nerozumí, si vzájemně vysvětlují. Pokud se nejedná o dvojčata, jsou sourozenci v jiném věkovém rozmezí, tedy starší sourozenec může mladšímu vysvětlit danou situaci lépe, protože je starší a má své znalosti na vyšší úrovni. Sourozenci často bojují o to, aby se rodiče dali

⁵⁷ EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETT. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Vyd. 1. Praha: Talpress, 2000, s. 101-102. ISBN 80-7197-169-3.

⁵⁸ EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETT. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Vyd. 1. Praha: Talpress, 2000, s. 101-102. ISBN 80-7197-169-3.

⁵⁹ EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETT. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Vyd. 1. Praha: Talpress, 2000, s. 102. ISBN 80-7197-169-3.

zpět dohromady. Například jim koupí lístky do kina, divadla nebo dokonce na prodloužený víkend. Jednoduše dělají vše proto, aby spolu rodiče trávili co nejvíce času. V některých případech ale dochází k tomu, že tím, jak se sourozenci spojí, mohou dvojnásobně reagovat na rozvod rodičů. Například více zlobí, sabotují vše, co jim rodiče řeknou a dávají jim jasně najevo, že jsou rozzlobeni. Sourozenci to mohou oproti jedináčkovi mít snadnější v tom, že se mohou vzájemně vyslechnout, popovídat si o problému, který se týká obou stejně, vzájemně se podpořit, ale také se vyplakat. Opět se dostáváme k tomu, že je důležité, aby děti věděly pravdu o dané situaci. Protože jestliže dojde k tomu, že jeden ze sourozenců bude mít v dané situaci zmatek, může druhému sourozenci (mladšímu) tvrdit nepravdivé informace, které mohou zhoršit prožívání už takto těžké a složité situace.

Co se týká jedináčka, u něho se může odehrávat pocit zklamání, zranění, osamělosti a opuštěnosti. Často neví, co má dělat se svými pocity a nevyzná se v nich. V případě, že se každý z rodičů snaží dostat dítě na svou stranu, může se jedináček cítit jako mezi dvěma ohni. Později se však na jednu stranu vydá, ale uvnitř cítí, že to není v pořádku. Nemá však podporu v druhém sourozenci, tudíž je na vše „sám“. V mnoha případech však dochází k tomu, že má strach vyjádřit své pocity nahlas před svými vrstevníky, kamarády, příbuznými, ale také ve škole nebo na kroužku. Jedináček touží po přátelství, po někom, s kým si bude rozumět a s kým si bude moc popovídat o jeho problému a svěřit se. K tomu, aby se necítil opuštěný a sám je potřeba vysvětlení ze strany rodičů, zájem rodičů k dítěti, darování lásky, pochování, pohlazení.⁶⁰ To vše a mnohem více dítě potřebuje, zejména v této těžké situaci. Jestliže k tomuto dochází a je vše uspokojeno, dítě i rodiče mohou pocítit, že vztahy mezi sebou mají zklidněné.

4.4 Rodič a jeho nový partner

V mnoha případech dochází k situaci, kdy jeden nebo dokonce oba rodiče si po rozvodu přivedou domů nového partnera či partnerku. Většina lidí chce totiž navázat nový a důvěrný vztah. Pokud však už mají děti, musí jim to vhodným způsobem sdělit, jelikož po rozvodu jejich rodičů jsou stresováni příchodem nového partnera rodičů do

⁶⁰ Srov. ŠPAŇEHLOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vyd. Praha 7: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 80-81. ISBN 978-80-247-3181-0.

rodiny. Často se po dětech chce, aby nového partnera přijaly, důvěrněji se s ním seznamovaly a braly ho jako vlastního rodiče. Dítě však ze začátku rozhodně necítí, že by nového partnera mělo milovat jako vlastního rodiče, což mnohdy vede k rozházenému pohledu na svět, lidské vztahy a hodnoty. Dítě špatně hledá odpověď na to, kdo je dobrý a kdo ne, kdo je spravedlivý a kdo ne, zda ho má rád nebo nemá. Tato situace vyvolává snížení sebevědomí a nedůvěru k lidem.⁶¹ Jak se k této situaci postavit ve vztahu k dítěti? Důležité je, aby rodič velmi vnímal chování dítěte, reakce na to, jak se rodiče rozcházejí. Jestliže rodič přivede do rodiny nového partnera bezprostředně po rozvodu, může se stát, že dítě nového partnera nepřimě a mohou v jejich vztahu nastat rizika. Stejně tak mohou nastat rizika i k vlastnímu rodiči. Dítě se nestihlo vzpamatovat z rozvodu svých rodičů a už je mu představován nový „rodič“. V tu chvíli dítě cítí zradu z toho, že je všechno najednou úplně jinak. Přeje si stále, aby se rodiče vrátili, a má určitou naději, že se tomu tak stane, ale jestliže si jeden z rodičů přivede domů nového partnera, najednou veškerá naděje upadá. V danou chvíli není schopné se zaměřit na vlastnosti nového partnera, jelikož ho považuje za viníka toho, že se rodiče k sobě zpět nevrátí. Opět je důležité mu dát čas. Je mnohem lepší mu nechat prostor a čas, aby bylo schopné se vyrovnat s rozvodem svých rodičů a až následně ho seznamovat s novým partnerem. Vše je samozřejmě otázka času, jehož množství nedokáže nikdo přesně stanovit. Rodič, který chce přivést nového partnera do rodiny a představit ho dítěti, měl by tuto informaci také sdělit druhému rodiči, a to z toho důvodu, aby se mohl lépe vyznat v reakcích a chování dítěte. Stejně tak je důležité, aby dítě o novém partnerovi či partnerce vědělo dříve od rodiče a ne od ostatních. Doporučuje se tedy, aby bylo dítě s novým partnerem seznámeno na jiné půdě než na té domácí. Může se jednat například o dětská hřiště, zoologická zahrada, restaurace a jiné.⁶² Existují však tři největší faktory ovlivňující dětskou pohodu v průběhu rozvodu a po rozvodu, které záleží na rodičích. Jedná se o úroveň a délku trvání jejich konfliktu, kvalita rodičovství, která je poskytována v průběhu času, ale také kvalita vztahu mezi rodiči a dětmi. Je velmi důležité efektivně fungovat, umět řídit své konflikty, podporovat láskyplný vztah

⁶¹ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: [vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí]*. Praha: Galén, c1994, s. 137-138. ISBN 808582406x.

⁶² Srov. ŠPAŇEHLOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vyd. Praha 7: Grada Publishing, a.s., 2010, s. 154-156. ISBN 978-80-247-3181-0.

s dětmi a také mít pozitivní vliv na děti.⁶³ To vše je velmi důležité nejen pro pohodu dítěte, ale také pro vnitřní klid rodičů.

5 Sociálně právní ochrana dětí, poradenská činnost OSPOD

V rozvodových sporech působí orgán sociálně právní ochrany dětí jako tzv. kolizní opatrovník. Kolizní opatrovník je soudem stanoven nezletilému dítěti pro každé soudní řízení. Z názvu „kolizní“ nám již vyplývá, že se to bude týkat situací, kde by mohlo dojít k nějaké „kolizi“. V praxi kolizní opatrovník vystupuje tedy jako zástupce dítěte v řízení, kde může nastat vzájemný střet zájmů mezi rodiči a dětmi.⁶⁴

„Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči.“⁶⁵ K tomu všem se však přihlíží k širšímu sociálnímu prostředí dítěte. Zájmem dítěte je v této situaci tehdy, když bránění ve styku je bezdůvodné, druhý rodič nepředstavuje pro dítě žádné nebezpečí, neohrožuje ho fyzicky ani narušením jeho psychosociálního vývoje, jednoznačně udržení plnohodnotného vztahu s rodičem, kterému dítě nebylo svěřeno do výchovy.

OSPOD se snaží tedy podporovat takové postupy, které přispívají ke snadnějšímu průběhu a řešení rodičovských sporů. Cílem není pouze navození co nejlepšího komunikace mezi rodiči, která je nezbytnou podmínkou pro výkon rodičovské role, ale také pomoc rodině adaptovat se na nové rodinné podmínky.⁶⁶

Výkon sociálně právní ochrany dětí dle zákona zabezpečují orgány sociálně-právní ochrany dětí. Jedná se zpravidla o krajské úřady, obecní úřady obcí

⁶³ Srov. Encyclopedia on Early Childhood Development. In: *Encyclopedia on Early Childhood Development* [online]. 2011 [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <http://www.child-encyclopedia.com/divorce-and-separation/according-experts/how-parents-can-help-children-cope-separationdivorce>

⁶⁴ NOVÁK, T. a B. PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, s. 87. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1449-3.

⁶⁵ Srov. *Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí*. 1999. Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#cast3>

⁶⁶ *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů* [online]. In: . Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012, s. 63-65 [cit. 2016-04-16]. ISBN 978-80-7421-048-8. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14824/konflikty.pdf>

s rozšířenou působností, obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.⁶⁷ Orgány sociálně-právní ochrany dětí se o rozvodové situaci v rodině většinou dozvídají v době, kdy spolu rodiče už nekomunikují nebo je komunikace mezi nimi na nejnižším možném stupni. Sociální pracovník OSPOD navazuje intenzivní spolupráci s rodinou a snaží se společně s rodiči problémovou situaci pojmenovat a nalézt její řešení.⁶⁸ Nejlepší možnou variantou však je, aby si rodiče vyřešili své spory mezi sebou nebo za pomoci rodiny či příbuzných, a to pod podmínkou, že vše bude v zájmu jejich dítěte. Je však na rodičích, zda a kdy se obrátí na orgán sociálně právní ochrany dětí. Jestliže rodiče nevládnou svépomocí vyřešit jejich spory a veškeré snahy selhávají, může se stát, že zásah do rodinné situace ze strany pracovníků OSPOD je velmi nezbytný.⁶⁹ Rodiče, kteří se rozvádějí, často vnímají pracovníky OSPOD, kteří vstupují do soukromí rodiny a mluví o jejich soukromí jako někoho, kdo je proti nim zaujatý než toho, kdo se snaží pomoci jejich rodinné situaci a také chrání zájem dítěte.

V kompetenci sociálních pracovníků je také nabídnout nezávislé pracoviště (jako například Poradna pro rodinu, mediační centra psychologické poradny, atd.), které zůstane nestranným prostředníkem pro možnost promluvit o potřebách a obavách jedné či druhé strany. V rámci nabídky této služby je především ochota pomoci rodičům se snadněji dohodnout. Kontakt s nezávislým poradenským zařízením může být přínosným i v situacích, kdy jeden z rodičů spolupráci odmítá. OSPOD může dle ustanovení § 53 odst. 5 zákona o SPOD, dále jen zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí uložit rodičům povinnost využít pomoci odborného poradenského zařízení, a to například v situaci, kdy rodiče nedokáží řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci. V případě, že rodič tuto povinnost neplní, může mu být uložena pořádková pokuta do výše 20.000,- Kč, a to i opakovaně.⁷⁰

⁶⁷ Orgán sociálně právní ochrany dětí (OSPOD). In: *Hledáme rodiče.cz* [online]. [cit. 2016-04-23]. Dostupné z: <http://www.hledamerodice.cz/organ-socialne-pravni-ochrany-deti-ospod-s-14.html>

⁶⁸ MPSV, 2009- MPSV. Sociálně-právní ochrana dětí [online]. 14. července 2009 [cit. 11. dubna 2010]. Dostupné na WWW: < <http://www.mpsv.cz/cs/7242>>

⁶⁹ *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů* [online]. In: . Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012, s. 63-65 [cit. 2016-04-16]. ISBN 978-80-7421-048-8. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14824/konflikty.pdf>

⁷⁰ Provádění šetření týkajících se dítěte a jeho rodiny. In: *Město Tišnov* [online]. Tišnov, 2015 [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.tisnov.cz/provadeni-setreni-tykajicich-se-ditete-jeho-rodiny>

Jak jsem již výše uvedla, sociální pracovník má za úkol chránit blaho a zájem dítěte. Ale v neposlední řadě můžeme konstatovat, že i rodič, ať už ten, který má dítě v péči či rodič, který se s dětmi kontaktuje, potřebuje cítit podporu ze strany daného sociálního pracovníka. V těchto případech je vhodné nabídnout podporu například formou využití služeb odborníka. Často však dochází k situacím, kdy sociální pracovník nebo soud někoho pověří právě k tomuto účelu. Například při asistovaných stycích, přičemž sociální pracovník stále zůstává klíčovým pracovníkem daného dítěte. Dále také musí mít zabezpečené předávání informací a nemůže ztratit kontakt s dítětem. Mimo jiné průběžně situaci vyhodnocuje a plánuje možná řešení. S konkrétním specializovaným či odborným poradenským zařízením lze také navázat ze strany OSPOD kontrakt o vzájemné spolupráci a předávání informací o klientech. Jestliže dojde k situaci, kdy sociální pracovník doporučí nebo nařídí rodičům spolupráci s odborným zařízením, vyžádá si průběžně zprávy o spolupráci, které eviduje a navrhuje další postup práce s rodinou.⁷¹

Součástí práce s rodinou je samozřejmě také poradenská činnost. Dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, tedy zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, je povinností OSPOD poskytnout rodičům bezplatné poradenství.

Základním nástrojem, který má OSPOD k dispozici při zjišťování jakéhokoli problému v rodině, je projednávání příčin a možností řešení situace v rodině s rodinnými příslušníky prostřednictvím rozhovoru. Sociální pracovník má mimo jiné možnost tento rozhovor realizovat v sídle správního orgánu i v rodině samotné.⁷² Dle zákona o SPOD, dále jen zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, jsou rodiče povinni spolupracovat s OSPOD při ochraně práv a zájmů dítěte a na výzvu OSPOD se dostavovat k osobnímu jednání, ale také umožnit návštěvu zaměstnance OSPOD ve svém obydlí či v jiném prostředí, kde dítě žije. V případě rozhovorů s nezletilým dítětem by měl sociální pracovník hodnotit skutečnosti uváděné dítětem

⁷¹ *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů* [online]. In: . Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012, s. 63-65 [cit. 2016-04-16]. ISBN 978-80-7421-048-8. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14824/konflikty.pdf>

⁷² Motejl, 2007- Motejl, O. Práce s rodinou. Motejl a kol. In *Rodina a dítě: sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. s. 21-32

a přiznávat jim takovou váhu, která odpovídá věku a vyspělosti dítěte.⁷³ Povinnost sociálních pracovníků působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, nabývá na významu v souvislosti s narůstajícím počtem sporů rodičů o realizaci práva na styk s dítětem, s nímž nežijí ve společné domácnosti. Již při prvním setkání by sociální pracovník měl informovat rodiče o jejich právech a povinnostech.⁷⁴ Rodičům by mělo být také sděleno, že i když přestávají být partnery, nepřestávají být rodiči a jejich rozchod neovlivňuje rozsah jejich rodičovské zodpovědnosti. Na což v mnoha případech rodiče zapomínají.

V současné době sociální pracovníci vytvářejí strukturované vyhodnocování situace dítěte a rodiny, které je zakotveno v zákonu č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí. V tomto zákoně je upravena povinnost obecního úřadu obce s rozšířenou působností právě o pravidelné vyhodnocování situace dítěte a rodiny, zejména jestliže se jedná o děti, na které se sociálně-právní ochrana zaměřuje, kromě jiného také poskytnout pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědným za dítě. Jedná se zejména o děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti, které plynou z rodičovské odpovědnosti, nevykonávají práva, která plynou z rodičovské povinnosti nebo děti, které jsou ohroženy násilím mezi rodiči, atd.⁷⁵ Celková situace, která byla zjištěná na základě strukturovaného vyhodnocování je podrobena závěrečné analýze, ve které se shrnují potřeby dítěte, podpora pečující rodiny, ale také možnosti širšího prostředí rodiny. Situace rodiny se hodnotí nejen shrnutím získaných informací, ale také z hlediska celkové spolupráce s rodinou, motivací rodiny k řešení jejich nepříznivé životní situace, ale také náladou, která v rodině panuje. V neposlední řadě se samozřejmě přihlíží k silným a slabým stránkám rodiny, ale taky přáním a cílům dítěte, rodiny a celkově všech zúčastněných. Důležitost jednotlivých cílů nám pomůže při tvorbě individuálního plánu ochrany dítěte, ve kterém se jednotlivé cíle a jejich důležitost zařadí na správné místo podle potřeb dítěte a míry jeho ohrožení. Výsledkem analýzy situace dítěte jsou tedy informace k tomu, abychom mohli sestavit IPOD.

⁷³ Motejl, 2007- Motejl, O. Práce s rodinou. Motejl a kol. In Rodina a dítě: sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. s. 21-32

⁷⁴ Motejl, 2007- Motejl, O. Práce s rodinou. Motejl a kol. In Rodina a dítě: sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. s. 21-32

⁷⁵ Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. 1999. Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#cast1>

Zjednodušeně řečeno je výsledkem této analýzy souhrn všech možných ohrožení, rizik, potřeb a ochranných faktorů, které ovlivňují situaci rodiny a dítěte.⁷⁶ Od tohoto strukturovaného vyhodnocení se odvíjí plánování a přijímání jednotlivých opatření, intervencí nebo i zprostředkování vhodných služeb a aktivit, které směřují k podpoře dítěte a rodiny.⁷⁷ IPOD neboli individuální plán ochrany dítěte představuje plán práce s rodinou a dítětem. Jak jsem již výše uvedla, díky zjištěným informacím v rámci vyhodnocování situace dítěte je stanoveno, jaký je hlavní cíl práce s rodinou a dítětem, tedy jak by měl vypadat optimální život dítěte, samozřejmě s ohledem na míru podpory, rizik, ohrožujících vlivů, ale také s využitím míry podpory. IPOD představuje velmi konkrétně popsany postup, jak dosáhnout co nejlepších výsledků v rámci zjištěných cílů dítěte a rodiny. Zároveň je zmíněn i náhradní postup pro dosahování cílů. OSPOD, který je v roli klíčového pracovníka tímto plánem sleduje, zda dítě, rodič, škola, lékař a další aktéři plní svou úlohu a směřují ke stanovenému cíli rodiny a dítěte. Můžeme tedy říct, že IPOD je nástroj, kterým se koordinují všichni aktéři a jejich práce s rodinou a dítětem.⁷⁸

Během vyhodnocování můžeme samozřejmě využívat spoustu metod a přístupů jako například případovou nebo rodinnou konferenci. Rodinné konference staví na předpokladu, že právě rodina a dítě představují nejlepší odborníky na svůj životní příběh. Tedy, že právě rodina a dítě znají svůj život nejlépe, tedy právě oni mohou nejlépe definovat jejich problémy, situaci, slabé i silné stránky. Za řešení svých problémů jsou také zodpovědní, jelikož rodina má zcela plné právo na to, aby mohla řešit svou nepříznivou a nevyhovující životní situaci. V rodinné konferenci jde o to, že se setká klíčový pracovník (nejlépe pracovník OSPOD), dítě, matka, otec, širší rodina, ale také se mohou přizvat i osoby, které jsou pro rodinu důležité. Může se jednat například o sousedy nebo přátele. Cílem rodinné konference je, aby se stanovil plán pro zajištění podpory dítěte a rodiny tak, aby byl problém co nejlépe a nejrychleji vyřešen.

⁷⁶ Manuál implementace Vyhodnocení situace dítěte a rodiny a tvorby individuálního plánu ochrany dítěte [online]. In: „Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014, s. 26[cit. 2016-04-16]. ISBN 978-80-7421-048-8. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/18887/manual_010415.pdf

⁷⁷ Manuál implementace STANDARDŮ KVALITY SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY pro orgány sociálně-právní ochrany online]. In: . Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014, s. 64[cit. 2016-04-16]. ISBN 978-80-7421-048-8. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/18313/manual_OSPOD.pdf

⁷⁸ Manuál implementace Vyhodnocení situace dítěte a rodiny a tvorby individuálního plánu ochrany dítěte [online]. In: „Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014, s. 83-85[cit. 2016-04-16]. ISBN 978-80-7421-048-8. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/18887/manual_010415.pdf

Tato konference se svolává nejlépe ihned, jakmile se zjistí, že dítě spadá do § 6 zákona o SPOD a zároveň je také potřeba, aby se stanovil individuální plán ochrany dítěte a zároveň se zvýšila podpora a motivace rodiny, k co nejrychlejšímu a nejlepšímu vyřešení jejich obtížné životní situace.⁷⁹

Porozvodové spory často nekončí pouhým rozhodnutím soudu o svěření dítěte do výchovy jednoho z rodičů, jelikož jsou to často právě matky, které někdy nerespektují soudem stanovenou úpravu poměrů. To však dále vede k tomu, že neumožňují dětem kontakt s otcem. V některých situacích samozřejmě může docházet k opačnému případu, kdy soudem stanovenou úpravu poměrů nerespektují otcové.

⁷⁹ Manuál implementace Vyhodnocení situace dítěte a rodiny a tvorby individuálního plánu ochrany dítěte [online]. In: „Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014, s. 79-80[cit. 2016-04-16]. ISBN 978-80-7421-048-8. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/18887/manual_010415.pdf

6 Principy pomoci rodině a dítěti, působení OSPOD na dítě a rodiče

Osoba, která se zabývá a pracuje s lidmi, kteří se potýkají s rozvodem, musí být připravena na to, že ne vždy a ne každý jedinec je s rozvodem srovnaný. V mnoha případech dochází k tomu, že jeden partner rozvod nechce tolik, jako partner, který o něho požádal a tak se může stát, že spolupráce s klientem, který rozvod nechce, bude těžká. Takový klient často přijímá pomáhajícího pracovníka jako spojence, díky kterému vnímá klient naději, že díky pomáhajícímu pracovníkovi a jeho profesionálních zkušeností k rozvodu nemusí ani dojít. Důležité však je, aby pracovník zaujímal neutrální pozici, a to vůči oběma partnerům. V době rozvodu, ale i krátce po něm bývají oba partneři často zaplaveni velmi intenzivními emocemi, proto je často volena jako nejvhodnější strategie krizová intervence. Klientům by mělo být umožněno, aby mohli ventilovat své emoce. Pomáhající pracovník by neměl s klientem rozebírat věci týkající se akutního stavu, který sahá do minulosti, ale zaměřovat se spíše na plány, které má klient do budoucna. Jestliže má klient fantazie o pomstě, je důležité mu dát možnost je sdělovat, nikoliv být podporován v jejich realizaci. Bohužel se často stává, že mezi sebou partneři nejsou schopni komunikovat. To však bývá respektováno pouze v případě, že zde nemusíme řešit děti. Jestliže mají rozvedení klienti dítě nebo děti, jsou povinni s nimi koordinovat svoje kontakty. Pracovník by měl tedy apelovat zejména na zájmy dětí, v tom může pomoci jednat např. podle návodu, který napsali manželé Kantzlerovi pro rozvádějící se manžele. V tomto poučení manželé tvrdí, že dítě se s rodiči ztotožňuje. Veškeré zkušenosti, které děti mají, mají jak od otce, tak od matky, respektive polovinu od otce a polovinu od matky. Jestliže dojde k tomu, že například matka pomlouvá otce nebo naopak, dávají tím dítěti najevo, že polovina dítěte je špatná.⁸⁰

Jednou z dalších rad je, že i přesto, že nemá člověk svého bývalého manžela či manželku v lásce, neměli by na něj přestat ztrácet vliv, už jen z toho důvodu, aby mohli mít v lásce děti. Důležité je vnímat, že rozvod je jedna z opravdu těžkých a zátěžových

⁸⁰ Srov. MATOUŠEK, Oldřich. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, s. 68-69. ISBN 9788073678180.

situací a děti se od rodičů učí, jak se takové situace zvládají. Je to jakási vzorová strategie i v jiných těžkých situacích, které na děti mohou čekat v budoucnosti. Například ztráta zaměstnání, těžká nemoc nebo úraz, ale také návod pro to, když se jejich partnerský život ocitne v podobné či stejné situaci.

Existuje řada různých typů profesionální podpory rodiny a je pouze na rodině, jakou má představu o povaze problému a jejích příčinách, protože právě na základě této představy si rodina má vyjednat s profesionálním pomáhajícím, co chce řešit a co bude předmětem jejich spolupráce. Způsoby podpory rodiny mohou spočívat především v práci s rodinou jako celkem, s manželským či partnerským systémem nebo s jednotlivcem, ať už se jedná o dospělého či dítě.⁸¹ Jeden z principů pomoci je také rodinná terapie, která je na místě, jestliže například vážne komunikace nebo je způsob komunikace vysoce stereotypní, sdělení nejsou pochopena tak, jak byla myšlena, v rodině existují tabu, která udržují rodinné problémy, v historii rodiny jsou několikrát opakované problémy po sobě jdoucích generacích, ale také když se v rodině někdo ocitá trvale v roli „obětního beránka“. Všechny tyto výše zmíněné důvody mohou být pro rodinu signálem, který by měl upozornit na to, aby rodina podstoupila tuto terapii. Zjednodušeně řečeno se jedná o typ terapie, kde se jednoduchými psychologickými metodami navozují prospěšné změny v narušené rodinné soustavě za pomoci profesionála, která je zaměřena na celou rodinu. Tato rodinná terapie je přínosná zejména tehdy, jestliže alespoň jeden rodič chce pracovat na změně jejich rodinné situace, která povede ke zlepšení. Zároveň také v případech, kdy jeden či druhý rodič je natolik v rozvodové situaci angažovaný, že není schopen či připraven se setkat s druhým rodičem. Rodinná terapie se provádí jak formou individuálních, párových, tak rodinných konzultací, které se účastní všichni členové, kteří jsou do této situace zapojeni.⁸²

Práce s manželským či partnerským systémem je na místě, jestliže mají partneři vážné konflikty, které se týkají vedení domácnosti, výchovy dětí, kontaktu s příbuznými, trávení volného času, ale také pokud rodina nemá řád, je chaoticky

⁸¹ Srov. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, s. 178-179. ISBN 9788073677398

⁸² *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů* [online]. In: . Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012, s. 64-65 [cit. 2016-04-16]. ISBN 978-80-7421-048-8. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14824/konflikty.pdf>

uspořádaná, dětem jsou zadávány úkoly, na které jim nestačí síly. Důležité však je, že práce s manželským či partnerským systémem je doporučována zejména lidem, kteří jsou v rozvodu a nezvládají své emoce, snaží se druhého rodiče před dítětem očernit, což poté může vést k syndromu zavrženého dítěte, který zmiňuji v kapitole číslo čtyři. Tuto práci může však komplikovat řada důvodů. Například to, že partneři či manželé nedojdou na domluvenou schůzku, jeden z partnerů je pasivní a nespolupracuje, jsou agresivní s odmítavým chováním a podobně.⁸³ Stejně tak jako je práce s partnerským systémem, pracuje se i s dospělým členem rodiny, ale jako s jednotlivcem. Často v případech, kdy někdo z členů má ve své minulosti vážné trauma, které velice ovlivňuje fungování v rodině, stejně tak pokud někdo je aktuálně v tíživé a náročné životní situaci, kterou nezvládá vlastními silami řešit, může se jednat i o rozvod nebo také o ztrátu blízkého člověka.

Nejlépe, jak můžete pomoci dětem v těžkém období v rámci rozvodu je spolupracovat s dobře vybraným psychoterapeutem. Kontrola u odborníka, který se zabývá oblastí duševního zdraví, je na místě v případě, že jsou děti pravidelně vystaveny hádkám, konfliktům mezi rodiči. Tedy jsou-li často svědky hádek, pomlouvání nebo jsou-li manipulovány a popuzovány vůči jednomu či druhému rodiči. Stejně tak je kontrola u odborníka na místě v případě, že se u dětí na venek neprojevují žádné známky, které vykazují potřebu dané návštěvy. Jelikož i v tomto případě se mohou dosud neprojevené známky čehokoliv projevit později. Děti, které jsou přítomny u sporů mezi rodiči, často veškeré své pocity skrývají před oběma rodiči a návštěvy odborníka, který se zabývá duševním zdravím, může být tzv. „bezpečným přístavem“, kde své pocity mohou vyjádřit otevřeně a beze strachu, stejně tak tato návštěva může představovat místo, kde se naučí, jak si udržet lásku k oběma rodičům i přes veškeré spory mezi nimi.

Rozvodové poradenství a pomoc při řešení psychologických otázek související se situací jak před rozvodem, při něm, tak i po rozvodu a je součástí činnosti institucí jako například manželské a rodinné poradny či jiných obdobných specializovaných zařízení (např. asistenční, mediační a terapeutická centra apod.). Tyto instituce poskytují

⁸³ Srov. MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, s. 180-181. ISBN 9788073677398

psychologickou pomoc v rozhodování, které se týká rozvodu. Například v zamyšlení nad tím, zda manželství udržet nebo rozvést nebo pomoc při překonávání rozvodové krize. Můžeme sem zařadit také pomoc při zvládnání výchovných problémů dětí, které jsou spojeny s rozpadem rodiny. Zejména to, jak s dětmi mluvit, jak zlepšovat vztahy dětí k příbuzným a novým rodičům a podobně.⁸⁴

V případě, že se jedná o zavržené rodiče, může tak terapie pomoci zavrženým rodičům pochopit, jak fungují jednotlivé problémy u dětí a jak tyto problémy způsobené právě rozvodem rodičů eliminovat. Terapie poskytuje nejen potřebné ujištění o jejich důležitosti v roli rodiče v situacích, kdy jsou vystaveni útoku ze strany dětí nebo manžela, podporu ve chvílích, kdy chtějí celý „zápas“ vzdát, ale také pomáhat zlepšovat rodičovské dovednosti. Dětem pomáhá terapeut vymanit se z bojů, které vznikají mezi jejich rodiči, pečlivě dětem naslouchá, dává najevo, že jim rozumí, ale také jim ukazuje, jak mají reagovat na rodiče, kteří se snaží s nimi například manipulovat nebo popuzovat proti druhému rodiči.⁸⁵

Další možností pomoci oběma partnerům ve složitém a obtížném rozvodovém sporu je rozvodová mediace neboli umění spolupráce. Mediace není terapie, která se zabývá vnitřními pocity, ani zde nejde o snahu uzdravit svůj vztah, ale umožňuje oběma partnerům jednat společně, vyjadřovat své názory a zároveň tak dojít ke vzájemně přijatelné dohodě, zahrnuje také oblast výchovy dětí, výživného, finančního nebo majetkového vyrovnání. Mediaci také můžeme označit jako nejzdravější alternativu dokončení celého rozvodového „boje“, která poskytuje bezpečné místo pro spolupráci, která by měla vést ke vzájemně vyhovujícím cílům.⁸⁶ Mediace je však účinná pouze za předpokladu, že oba partneři se chtějí domluvit a jsou schopni komunikovat bez jakéhokoliv nepřátelství a nesnášenlivosti.

Co se týká principu pomoci dítěti, zde se pracuje i s dítětem jako s jednotlivcem. Jedná se o situace, kdy bylo dítě traumatizováno a s tímto traumatem nemělo možnost se vyrovnat nebo má-li vážnou psychickou poruchu, která není reakcí na rodinné

⁸⁴ Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů [online]. In: . Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012, s. 67-68 [cit. 2016-04-16]. ISBN 978-80-7421-048-8. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14824/konflikty.pdf>

⁸⁵ Srov. WARSHAK, Richard A. *Rozvodové jedy*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2003, s. 310-316. ISBN 80-7254-439-X.

⁸⁶ Srov. EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETT. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Vyd. 1. Praha: Talpress, 2000, s. 110-111. ISBN 80-7197-169-3.

vztahy. Dítěti v době rozvodu i po rozvodu jeho rodičů je plně k dispozici orgán sociálně právní ochrany dětí. To samozřejmě zakotvuje zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí. Přímo se jedná o § 8, který stanovuje právo dítěte o to, aby si mohlo požádat orgány, ale také jiná zařízení, která se týkají sociálně právní ochrany, školy, zdravotnická zařízení o pomoc při ochraně svého života a dalších práv. „Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.“⁸⁷ Orgány sociálně právní ochrany dětí spolupracuje s další řadou institucí. Například dojde-li k tomu, že ho dítě požádá o pomoc, OSPOD by měl kontaktovat například učitele ve školském zařízení. Učitele tak k dítěti přistupují s větší tolerancí a pochopením a v případě, že se dítěti zhorší školní prospěch, budou vědět, co může být jeho příčina.⁸⁸ Učitel se však může stát i spojenec dítěte, kterému se bude svěřovat se svými problémy a starostmi. Musí však být navázán velmi důvěrný vztah, aby dítě vědělo, že učiteli může věřit a říct mu to, co se ostatním říct bojí. Hlavním úkolem sociálně právní ochrany dětí je ochrana zájmů dítěte. Dítě nemá právo pouze na to, aby oslovilo tento orgán, ale také má právo na pravidelný kontakt s rodiči, a to s oběma.

V rozvodové situaci sociální pracovníci sledují tuto situaci ohroženého dítěte rozvodem a mohou využít několik kroků a opatření k tomu, aby situaci v rodině napravili. Nejčastěji jde o pohovor s rodiči i dítětem, který se zaměřuje na seznámení s dohodami mezi nimi a k jejich dodržování.⁸⁹ Jestliže sociální pracovník vede rozhovor s nezletilým dítětem, měl by hodnotit skutečnosti, které dítě uvádí náležitým způsobem, který odpovídá nejen jejich věku, ale i vyspělosti dítěte.⁹⁰

O tom, zda dítě bude u jednoho či onoho rodiče, nerozhoduje výše zmíněný orgán, ale jestliže se jedná o úpravu poměrů nezletilých dětí, rozhoduje o této záležitosti výhradně soud.

⁸⁷ Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. 1999. Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#cast2>

⁸⁸ Srov. HROMKOVÁ, Kateřina.. *Nezletilé dítě a rozvod rodičů. Psychologické a právní aspekty.* 2007. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

⁸⁹ Srov. NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství.* 2007 Praha: Grada, s. 86-87. Psyché (Grada). ISBN 9788024714493.

⁹⁰ Motejl, O. Sociálně-právní ochrana dětí. Motejl a kol. In Rodina a dítě: sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007. s. 14-20

7 Případové studie

K naplnění stanoveného cíle jsem si zvolil kvalitativní metodu případových studií. Jedná se tedy o formu kazuistik. Nyní zde uvedu dvě tzv. ilustrační kazuistiky, které jsem získala na základě absolvování studijních praxí na oddělení péče o rodinu a dítě a sociálně právní ochrany dětí na Praze 12, dále také z osobních konzultací s J. Klimešem v květnu 2015. Zpracovávání následujících kazuistik si vyžádalo respektování zákona č. 101/2000 Sb., O ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, proto byla změněna místa a údaje osob, které jsou do případů zainteresovány.

Příběh z praxe č. 1

Tato kazuistika se týká nezletilé Alenky, která prožila rozvod svých rodičů Alžběty a Tomáše. Matka nezl. Alenky považovala rodinu za základ manželství. Vdávala se na základě svého vlastního rozhodnutí po 4 letech trvání partnerského vztahu s jejím přítelem Tomášem, a to ve svých 25 letech. Svého muže Tomáše vnímala jako člověka, který byl velmi chápavý, milý, hodný a spousta dalších pozitivních vlastností. Byla velmi zamilovaná. Cítila, že jí dává veškerou lásku, podporu a věděla, že bude dokonalým otcem. Po třech 3 letech manželství se spolu se svým manželem rozhodla, že založí rodinu. Když se nezl. Alenka se narodila, vše probíhalo v pořádku a paní Alžběta si myslela, že je to dokonalá plnohodnotná a perfektní rodina. Nezletilé byly 2 roky, když začala první krize manželství. Oba rodiče si mysleli a snažili se o urovnání a obnovu fungování jejich manželství, ale po několik neúspěšných pokusech se rozhodli, že své manželství ukončí i navzdory tomu, že mají dceru Alenku.

I. Základní údaje

Jméno: Alenka

Věk: 8 let

Pohlaví: děvče

Vzdělání: – Základní škola

Sociální situace – zázemí: žije se svou matkou Alžbětou na vesnici, ke svému otci jezdí jednou za 14 dní

II. Anamnéza

a) Rodinná

Rodina nezl. Alenky je po rozvodu rodičů neúplná. Stále ale má prarodiče, a to jak z otcovy, tak matčiny strany. Vztahy má s oběma prarodiči velmi dobré a vždy se na ně těší a mluví o nich vždy v pozitivním slova smyslu. Co se týká rodičů – otec je 33 let starý a nyní je jeho zaměstnání řidič kamionu, jeho nejvyšší dosažené vzdělání je střední odborné učiliště v oboru automechanik. Matce je také 33 let, její zaměstnání je nyní učitelka zpěvu, její nejvyšší dosažené vzdělání je vyšší odborná škola. Volný čas Alenka tráví absolvováním různých kroužků, jako například hudební a výtvarný kroužek. Svůj volný čas také věnuje trávení času s maminkou a prarodiči z matčiny strany, jelikož bydlí kousek od bydliště, kde Alenka bydlí se svou matkou.

Odchod otce Tomáše od rodiny vnímala Alenka celkem dobře. Bylo jí řečeno, že ji má tatínek moc rád, ale že s maminkou už se rádi nemají a proto nebudou společně bydlet. Ale že tatínka bude navštěvovat, aby si s ním mohla hrát. Také, že oba rodiče ji mají moc rádi, že se nemusí bát, že by to tak nebylo. Navíc většinu času trávila s matkou, jelikož její otec byl pracovně vytížen a jezdil domů jednou za pár dní.

b) Osobní

1) Zdravotní

Ze zdravotního hlediska má Alenka za sebou několik běžných nemocí jako chřipka, angína a běžné nachlazení. Co se týká operací, prodělala operaci nosních dutin a také drobný zákrok, a to otoplastiku uší. Alenka je také alergická na prach. Na tuto alergii se léčí.

2) Školní

Nezletilá Alenka ve škole prospívala do určité doby velmi dobře, nosila samé jedničky. Dle zprávy ze školy a informací od učitelů, které si vyžádal OSPOD,

byla Alenka později zaražená a nedokázala se soustředit, známky si tak zhoršila o jeden až dva stupně. Vztahy se spolužáky měla dobré, stejně tak i s autoritou u učitelů. Vztahy se spolužáky navazovala bez problémů, stejně tak se i dobře začlenila do dětského kolektivu. Co se týká spolupráce rodičů se školou, matka se o Alenčin prospěch velmi zajímala, pravidelně chodila na třídní schůzky. Otec Alenky se o její prospěch zajímal telefonicky, osobně na třídních schůzkách nikdy nebyl.

3) Profesní

Alenka přestup z mateřské školy na základní vzala velmi pozitivně. Do školy se těšila jak na učení, učitele i nové kamarády, se kterými vychází velmi dobře.

III. Status praesens

Veškeré problémy u nezletilé Alenky však byly pozorovány po rozvodu jejich rodičů. Začala se pomočovat, často se v noci probouzí, pláče, křičí ze spaní a nemůže spát sama ve svém pokojíčku, ale musí spát u maminky, protože se bojí. Když nastoupila do školy, prospěch byl velmi dobrý, měla samé jedničky, ale náhle se prospěch zhoršil. Později matka Alžběta zjistila, že je to tím, že otec Alenku začal zásobovat lžemi, které se týkaly paní Alžběty. Nezl. Alenka však nevěděla, co se děje a tak se vždy, když přijela z víkendu od svého otce domů, zeptala maminky, zda je pravda, co jí tatínek řekl. Byl to neustálý kolotoč a i přes různá vysvětlení ji to trápilo. Později to vygradovalo tím, že nezletilá zaujala k otci postoj „nenávisti“ a označovala ho jako lháře, hlupáka, se kterým se nechtěla stýkat. Začaly také problémy ve škole. Dle zprávy ze školy a informací od učitelů, které si OSPOD vyžádal, byla nezletilá Alenka zaražená a nedokázala se soustředit, známky si tak zhoršila o jeden až dva stupně. Nesoustředěnost však má spojitost i s nočními výkřiky, probouzením a z toho vyplývá také špatná kvalita spánku. K otci momentálně nerada jezdí, protože má vždy strach, že ji zase řekne něco ošklivého na maminku.

IV. Prognóza

OSPOD se po celou dobu snažil udržet kontakt jak s matkou, tak otcem, jelikož je velice důležité pracovat s rodiči, neboť právě oni jsou zjevně příčinou negativních projevů nezletilé Alenky. Dále doporučil dětského psychologa, ke kterému v současné době Alenka dochází, aby ji pomohl se všemi těmi strachy a problémy, které na sebe oba její rodičové hází, a je neustále pod dohledem sociálních pracovníků, kteří dohlížejí, zda vše probíhá tak, jak má a nedochází k žádným problémům. Rodině byla doporučena také rodinná terapie nebo mediační služba. Rodiče však nechtěli využít ani jedné odborné služby. A tak OSPOD nařídil využití odborné služby ve správním řízení. Rodiče tak upřednostnili rodinnou terapii, na kterou pravidelně dochází. Dochází také k pravidelnému šetření bytových poměrů u obou rodičů ze strany OSPOD, zda jsou vyhovující podmínky pro vývoj Alenky, stejně tak si OSPOD žádá zprávy od dětské lékařky, ze základní školy a se souhlasem od rodičů i od dětské psycholožky, ze kterých zjišťuje, zda se situace nezletilé Alenky mění k lepšímu či nikoliv.

Příběh z praxe č. 2

Tato kazuistika se týká chlapce Tomáše, který prožil rozvod svých rodičů Ilony a Vladimíra. Pro matku Sylvu byla rodina základem manželství. Manželství uzavírala tedy s panem Vladimírem po necelých 8 letech trvání jejich partnerského vztahu. Iloně i Vladimírovi bylo při uzavírání sňatku 26 let. Po uzavření sňatku si chtěli založit velkou rodinu, ale nedařilo se. Po zhruba 3 letech se však manželům podařilo založit rodinu a narodil se jim syn Tomáš. Vše probíhalo v pořádku, manžel Vladimír své manželce Iloně velmi pomáhal jak s chodem domácnosti, tak s péčí o jejich syna Tomáše. Když však bylo Tomášovi 10 let, nastal zásadní zlom, který vedl k rozvodu manželství. Důvodem bylo čím dál častější opouštění rodiny manželem i na několik dní a stále častější věnování se svým kamarádům než své rodině. Své chování se svou manželkou probírat nechtěl. Manželka Ilona však začala pociťovat, že nevychází s rodinnými financemi, které byly určeny nejen pro živění rodiny, ale také na studium jejich syna Tomáše. A tak začala pátrat po tom, kam se jejich peníze „ztrácejí“. Netrvalo dlouho a zjistila, že časté odloučení svého manžela od rodiny bylo důvodem scházení se s jeho kamarády po barech, společné hraní herních automatů a popíjení alkoholu. Problém se snažila řešit a také se snažila s manželem o těchto problémech komunikovat, dokonce navštívili manželskou poradnu, která však jejich manželství nepomohla, a tak došlo k rozvodu.

I. Základní údaje

Jméno: Tomáš

Věk: 16 let

Pohlaví: chlapec

Vzdělání: – Základní škola umělecká – 9. Ročník

Sociální situace – zázemí: nyní žije se svou novou rodinou matkou Ilonou, jejím novým manželem ve velkoměstě, má mladší nevlastní sestru Nikolu (4 roky), se svým otcem se nestýká

II. Anamnéza

a) Rodinná

Tomáš žije ve společné domácnosti s matkou, jejím novým manželem, tedy nevlastním otcem a se svou nevlastní sestrou Nikolou. Prarodiče má pouze z matčiny strany, jelikož ze strany otce už prarodiče nežijí. Získal ale novou babičku, a to ze strany nevlastního otce, se kterým nyní žije ve společné domácnosti. Co se týká rodičů – vlastnímu otci je 45 let, zaměstnání neznámé, nejvyšší dosažené vzdělání je základní. Matce je nyní 45 let, pracuje jako přepážková pracovnice na poště a její nejvyšší dosažené vzdělání je střední odborné s maturitou. Nevlastnímu otci Tomáše je také 39 let, zaměstnání - voják z povolání, nejvyšší dosažené vzdělání je střední odborné s maturitou.

Volný čas tráví Tomáš se svojí rodinou nebo se svými kamarády. Má spoustu zálib a koníčků. Jako například malba a keramika. Dále také rád sportuje – hraje fotbal, tenis a pravidelně chodí běhat.

Odchod otce Vladimíra nesnášel Tomáš velmi dobře. Měl otce velmi rád, a to i přesto, že ho vídal velmi zřídka a často i za situací, kdy byl jeho otec pod vlivem alkoholu. Tomáš byl svěřen tedy do výhradní péče matky, jelikož vlastní otec o něho přestal jevit jakýkoliv zájem. Po přestěhování matky ke svým rodičům, tedy Tomášovým prarodičům se s ním vůbec nestýká. Má novou rodinu a nyní za otce považuje svého nevlastního otce, který s nimi žije a vychovává je. Považuje je za rodinu úplnou.

b) Osobní

1) Zdravotní

Ze zdravotního hlediska má Tomáš za sebou pouze několik běžných nemocí, jako je chřipka, nachlazení, zánět spojivek. Jinak se s ničím neléčí, ani neprodělal žádnou operaci.

2) Školní

Na základní škole umělecké Tomáš prospíval velmi dobře. Rád se učil a do školy se vždy těšil, měl velmi dobrý vztah se svým třídním učitelem, kterého považoval za svého „kamaráda“, kterému se může se vším svěřit po rozvodu svých rodičů. Ve svém studiu chtěl nadále pokračovat, a tak se přihlásil na střední uměleckou školu. V průběhu rozvodu jeho rodičů však Tomáš začal školu zanedbávat a stranit se kolektivu. Co se týká spolupráce rodičů se školou, matka se o Tomášův prospěch velmi zajímá a pravidelně je v kontaktu se školou i s třídním učitelem. Otec Vladimír se o prospěch Tomáše nezajímá vůbec.

3) Profesní

Tomáš to svým zanedbáváním přípravy na studium nechal zajít tak daleko, že musel opakovat celý devátý ročník základní školy umělecké.

III. Status praesens

O problémech, které se v rodině uskutečňovaly, se s Tomášem nemluvalo, a všechny hádky mezi rodiči se uskutečňovaly v přítomnosti Tomáše. Veškeré problémy u Tomáše byly pozorovány následně po rozvodu jeho rodičů. Z výborně prospívajícího žáka se stal žák nepospívající. Najednou přestal sportovat, malovat a začal věnovat veškerý svůj volný čas hraním her na PC. Matka ho však nechávala, jelikož ho nechtěla dále zatěžovat, protože věděla, že rozvod rodičů nesnáší zrovna nejlépe. Tomáš se začal stranit kolektivu a ze školy chodil ihned domů, aby mohl trávit čas na PC. Matka se vše snažila řešit s třídním učitelem, apelovala na Tomáše, aby se začal učit a zase aktivně sportovat, ale bohužel to nezabíralo. Tomáš také prožíval období disharmonie, kdy chvíli stál za matkou a souhlasil s ní ve všem, ale byly i chvíle, kdy ji velmi kritizoval a vyčítal to, že se s otcem rozvádí. Po uplynutí několika měsíců se matka rozhodla zajít s Tomášem k psychologovi, aby mu pomohl vše zvládat lépe a začít žít zase aktivní a smysluplný život. V tu chvíli však byl už Tomáš velmi závislým hráčem na počítačových hrách, díky kterým se snažil zapomenout, co se v jejich rodině odehrálo. Ze zprávy od psychologa vyšlo najevo, že se Tomáš snažil své

myšlenky na svého otce nahradit hrou na PC. Matka se snažila i o pravidelné docházení na rodinné terapie, ale Tomáš byl stále aktivním hráčem počítačových her. Nedokázal se soustředit na nic jiného, začal vynechávat školní docházku, izoloval se od ostatních a ani se svou matkou nechtěl příliš komunikovat a už vůbec ne cokoliv řešit, odmítal i veškerou snahu psychologa. Po určitém čase, kdy nezabírala z žádných terapií a ani léčba psychologa, musel Tomáš podstoupit psychiatrickou léčbu v psychiatrické nemocnici Bohnice.

IV. Prognóza

V současné době je nezletilý Tomáš z Psychiatrické nemocnice Bohnice doma u své rodiny a spolupracuje s kurátorem pro děti a mládež, který s nezl. provádí pohovory. Dále bylo provedeno podrobné vyhodnocení situace dítěte a na jeho základě byl sestaven individuální plán ochrany dítěte s konkrétními cíli. Jeden z konkrétních cílů zní: dodržovat pravidla trávení času na počítači. Má velmi omezující pravidla týkající se především trávení času na internetu a celkově počítači. OSPOD si vyžádal zprávy od ošetřujícího lékaře, psychiatrie a opět nabídnul odbornou pomoc, a to Středisko výchovné péče, kam nezletilý ambulantně dochází. Dále také byly doporučeny a nabídnuty volnočasové aktivity, jako například návštěva nízkoprahového centra, díky kterým by přestal bezcílně ztrácet svůj čas na počítači. Svého nevlastního otce považuje za svůj vzor a přijímá ho za vlastního otce, který ho má rád a se kterým společně tráví svůj volný čas.

Shrnutí kazuistik

Výběr výše uvedených tzv. ilustračních kazuistik jsem volila s ohledem na určité vývojové období dítěte. V teoretické části máme rozdělené reakce dětí na rozvod rodičů dle jednotlivých vývojových fází života jedince. Proto jsem chtěla uvést jednotlivé praktické příklady a snažit se propojit teoretické poznatky s praktickými.

První kazuistika se týká devítileté nezletilé Alenky, tedy období mladšího školního věku, která zažila rozvod svých rodičů Alžběty a Tomáše. Mezi její reakce na rozvod jejich rodičů patřilo pomočování, časté noční probouzení, pláč, křičení ze spaní, musela spát v přítomnosti matky, jelikož se bála být sama ve svém pokoji. Matka se snažila Alenku od hádek uchránit, takže Alenka v době hádek mezi rodiči nebyla přítomna. Konflikty mezi rodiči se Alenky však úplně nevyhnuly. Jelikož otec dával Alence lživé informace o matce, postupně se tak rozvíjel syndrom zavrženého rodiče, kde zavrženým rodičem byla matka. O rozvodu se s ní mluvilo a dával se jí prostor pro vyjádření.

V této kazuistice se matka nezletilé Alenky zachovala správně v tom směru, že se snažila distancovat Alenku od přítomnosti při hádkách mezi rodiči. Jelikož pokud se rodiče hádají, je velmi důležité, aby při tom nebyly děti a nemusely poslouchat křik a různé nadávky, které padají během hádek. Děti to snášejí ještě hůře a mohou se k jejich reakcím přidat i výčitky typu „Byla jsem zlobivá, hádají se kvůli mně“. Proto přístup matky hodnotím velmi kladně. Jako další pozitivní krok ze strany rodičů hodnotím to, že s nezletilou Alenkou o situaci v jejich rodině mluvili a dávali jí prostor se vyjádřit a přijmout možnost rozvodu.

Péči psychologa bych však zajistila ještě předtím, než se u Alenky projeví jednotlivé reakce na rozvod rodičů. Včasnou péčí psychologa by se mohlo těmto reakcím předejít. Z pohledu sociálního pracovníka by se mělo zapracovat na vztahu mezi otcem a matkou, stejně tak na vztahu otce a Alenky, aby s ním neztrácela kontakt pouze ze strachu o možných lživých informacích týkající se matky ze strany otce, na čemž se pracuje v rámci rodinné terapie, na kterou rodina na doporučení sociálního pracovníka pravidelně dochází.

Druhá kazuistika se týká nezletilého Tomáše, kterému je 16 let, prožívá tedy období dospívání. Období dospívání je pro mnohé dospívající velmi náročné

období, zvláště když v tomto období musí ještě prožívat rozvod svých rodičů. Tomáš si také prošel rozvodem jeho rodičů, ale na rozdíl od kazuistiky nezletilé Alenky měl horší průběh vnímání a reakcí. Tomáš kromě toho, že byl téměř při každé hádce rodičů přítomný, tedy musel poslouchat, jak se jeho rodiče hádají, musel také vídat i svého otce v opilém stavu. Což pro něho nebylo vůbec lehké. V tomto věku měl Tomáš reakce na rozvod velmi silné. Nebylo to ani pomočování, ani pláč jako u první kazuistiky, ale byla to například izolace od okolí, výčitky, obviňování druhých z rozvodu jeho rodičů.

V této kazuistice kriticky hodnotím přístup matky, která dle mého názoru, ačkoliv se snažila situaci řešit, nechala zajít situaci příliš daleko. Kdyby se však začala Tomášova počáteční touha po hraní počítačových her řešit dříve, nemuselo by to dojít až k léčbě v psychiatrické nemocnici Bohnice. Stejně tak se mohli oba rodiče snažit o to, aby jejich syn Tomáš nebyl v přítomnosti hádek a ani v přítomnosti opilého otce. Proto bych kladně hodnotila přístup sociálních pracovníků OSPOD a práce kurátorů, kteří doporučili odbornou službu a pracovali jak s rodiči, tak s nezletilým. Co se týká nového partnera matky, je zde velmi důležité, že nechala Tomášovi prostor pro to, aby ho sám dokázal přijmout, netlačila na něj a nenutila Tomáše do toho, aby jejího nového partnera musel nutně brát jako svého vlastního otce. Myslím si, že díky tomuto přístupu se podařilo navázat Tomášovi s novým partnerem (nyní už manželem) hezký, přátelský a důvěryhodný vztah.

8 Závěr

Cílem mé práce bylo stručně popsat, jak mohou děti reagovat na rozvod rodičů v jednotlivých etapách vývoje, jak ho mohou prožívat a jak je možné rodině pomoci v průběhu rozvodu a po něm z pohledu sociální práce z pohledu sociálního pracovníka orgánu sociálně právní ochrany dětí Praha 12.

Mnoho lidí v dnešním světě si neváží toho, co v životě mají. Manželství už není považováno za trvalý svazek muže a ženy, ale spíš za nástup a výstup z tramvají, jak v nadsázce tvrdí Frouzová. Dnešní doba je velmi chaotická a je třeba se tomu nějakým způsobem postavit a překonávat veškeré překážky, které nám život přináší, nikoliv se jim pasivně podřídít. Je proto velmi důležité na vztazích pracovat a neustále o ně pečovat, protože právě pouze tak můžeme předejít problémům, stresům, traumatizujícím životním událostem, jako například právě rozvod a dalším nepříjemným vlivům na naše tělo a duši. V případě, že situace neřešíme, dojde to do fáze, kde je třeba požádat o pomoc další osobu. Důležité však je – nebát se toho, nestydět se toho a především uvědomit si, co vše se děje.

V teoretické části jsem se pokusila vystihnout podstatné informace, které k mému cíli směřují a které tak můžeme zařadit do této problematiky. V praktické části jsem popisovala dvě případové studie, které jsou zaměřeny právě na reakce dětí na rozvod rodičů a působení sociálního pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany dětí jak na rodinu, tak dítě v traumatizující životní situaci jako je rozvod. V jedné případové studii se jednalo o nezletilou Alenku, kde se projevoval syndrom zavrženého rodiče a spousta dalších negativních reakcí spojených s rozvodem rodičů a rozpadem rodiny. Mezi její reakce na rozvod jejich rodičů patřilo pomočování, časté noční probouzení, pláč, křičení ze spaní, spaní v přítomnosti matky, jelikož měla strach spát sama ve svém pokoji. Zavrženým rodičem v tomto případě byla matka a zavrhuje otec. Nezletilá vnímala otce jako lháře, hlupáka a nechtěla se s ním stýkat. Zaujímal tak „nenávistný“ postoj k otci a láskyplné city tak potlačovala. Jak jsem již v teoretické části uvedla, jednalo se o kampaň shazování jako jeden z projevů syndromu zavrženého rodiče. Sociální pracovník doporučil rodinnou terapii, na kterou rodina pravidelně dochází a snaží se celou situaci změnit. Tato terapie může zavrženým rodičům pochopit, jak

u dětí fungují problémy spojené s rozvodem rodičů a rozpadem rodiny. Stejně tak tato terapie umožňuje i dítěti vymanit se z neustálých rozbrojů mezi rodiči.

V druhé případové studii se jedná o nezletilého Tomáše, který měl na rozdíl od nezletilé Alenky horší průběh vnímání a reakcí na rozvod jeho rodičů. V této případové studii, Tomáš kromě toho, že byl téměř při každé hádce rodičů přítomný, tedy musel poslouchat, jak se jeho rodiče hádají, musel také vídat i svého otce v opilém stavu. Což pro něho nebylo vůbec lehké. V tomto věku měl Tomáš reakce na rozvod velmi silné. Od předchozí případové studie, kde reakcí nezletilé Alenky bylo především pomočování, pláč a kde se projevoval také syndrom zavrženého rodiče, se Tomášovi reakce trochu liší. K jeho reakcím patřila například izolace od okolí, výčitky, obviňování druhých z rozvodu jeho rodičů. Stejně jak se liší reakce Tomáše od Alenky, liší se i postup řešení této situace. Nezletilý Tomáš spolupracuje s kurátorem pro děti a mládež, se kterým se podrobuje i jednotlivým pohovorům. Byla také vyhodnocena situace dítěte a stanoven individuální plán ochrany dítěte s konkrétními cíli, kde hlavním cílem je omezit trávení času na počítači. Kromě kurátorů pro děti a mládež byl do situace samozřejmě zainteresován orgán sociálně-právní ochrany dětí, který si kromě jiného vyžádal zprávy od ošetřujícího lékaře, psychiatrie a opět nabídnul odbornou pomoc, a to Středisko výchovné péče, kam nezletilý ambulantně dochází. Dále také byly doporučeny a nabídnuty volnočasové aktivity, jako například návštěva nízkoprahového centra, díky kterým by přestal bezcílně ztrácet svůj čas na počítači.

Na základě těchto případových studií však mohu konstatovat, že informace, které jsou obsaženy v teoretické části této bakalářské práce, se promítají v praktické části, což můžeme vidět právě ve výše uvedených kazuistikách. Dále také mohu z výše uvedených informací konstatovat, že hlavním problémem těchto rodinných sporů v rámci rozvodu rodičů je to, že rodiče často neumí ochránit dítě před svými spory. Právě v tomto bodě rozvodového sporu vnímám roli sociálního pracovníka jako velmi významnou. Jak můžeme vidět v kazuistikách, oba nezletilí měli různé reakce na rozvod rodičů, ačkoliv, v případě nezletilé Alenky, se rodiče snažili ji distancovat od jejich sporů, nebylo to dostatečné. Z toho vyplývá i fakt, že dítě rodinnou nepohodu a spory mezi rodiči vycítí ať už je přítomno či nikoliv. Ráda bych také poukázala na fakt, že i přesto, že požádáme pomoc nebo nám je nabídnuta pomoc jiné osoby nebo subjektu, neznamená to, že je vyhráno, protože v každém případě si musíme uvědomit chybu my

samy a vždy musíme chtít situaci řešit. V případě, že člověk situaci řešit nechce a nevidí žádný problém, poté nemůže čekat, že se něco změní.

Úloha sociálního pracovníka je nelehká a velmi náročná. Ve své bakalářské práci jsem se tak pokusila nastínit náročnost a obtížnost působení sociálního pracovníka v rámci OSPOD Praha 12, na rodinu a dítě ve velmi náročné životní situaci, která se netýká pouze rozvádějících se osob, ale zasahuje i další osoby. Jedná se především o dítě a hlavním úkolem sociálního pracovníka je hájit zájem dítěte.

Seznam použité literatury a internetových zdrojů

- [1] Český statistický úřad [online]. Nejnovější údaje: hl.m. Praha. 23.03.2015 [cit. 2015-04-04].
Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xa/1xa?p_p_id=3&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&p_p_col_pos=2&p_p_col_count=3&_struts_action=%2Fsearch%2Fsearch&_3_redirect=%2Fweb%2Fxa%2Fstranka&_3_keywords=rozvod+2015&_3_groupId=0&x=0&y=0
- [2] DANČÁKOVÁ, Tereza. *Psychologické aspekty rozvodovosti – vliv na děti*. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Vedoucí práce Mgr. Ema Štěpařová, Ph.D.
- [3] Encyclopedia on Early Childhood Development. In: *Encyclopedia on Early Childhood Development* [online]. 2011 [cit. 2015-04-29]. Dostupné z: <http://www.child-encyclopedia.com/divorce-and-separation/according-experts/how-parents-can-help-children-cope-separationdivorce>
- [4] EVERETT, Craig a Sandra Volgy EVERETT. *Zdravý rozvod pro rodiče i děti*. Praha: Talpress, 2000. ISBN 80-7197-169-3.
- [5] FROUZOVÁ, Magdalena. „Jak vidíte budoucnost (instituce) manželství?“. *Psychologie dnes*. Portál, 2007, č. 9. Dostupné z: <http://www.psychoterapie.info/files/BudoucnostManzelstvi.doc>
- [6] FUČÍK, Petr. *Rozvod a změny reprodukčních strategií*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, 168 s. ISBN 978-80-210-6093-7.
- [7] GOLA, Petr. Rozvodovost v zemích Evropské unie. *Finexpert* [online]. 2004 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://finexpert.e15.cz/rozvodovost-v-zemich-evropske-unie>
- [8] HROMKOVÁ, Kateřina. 2007. *Nezletilé dítě a rozvod rodičů. Psychologické a právní aspekty*. Brno. Diplomová práce. Masarykova univerzita.
- [9] KAČEROVÁ, Eva. Obrat v rozvodech. In: *Statistika&My* [online]. 10/2013 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2014/02/obrat-v-rozvodech/>
- [10] KLIMEŠ, PH.D., PhDr. Mgr. Jeroným. *Partneři a rozchody* [online]. 2005 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://ts.katja.cz/Partneriarozchody.pdf>
- [11] LÉVKOVÁ, Lucie. *Sebepojetí u dětí z rozvedených rodin*. Brno, 2009. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce prof. PhDr. Marek Blatný CSc.

- [12] LOVASOVÁ, Lenka. *Rodinné vztahy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 32 s. ISBN 80-86991-66-0.
- [13] MANETHOVÁ, Jiřina. *Poruchy funkcí rodiny a jejich příčiny*. Olomouc, 2014. Dostupné z: https://theses.cz/id/u9x2st/BP_-_manethova.pdf. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. Tomáš Kadlec.
- [14] Manuál implementace vyhodnocení situace dítěte a rodiny a tvorby individuálního plánu ochrany dítěte [online]. In: „Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014, s. 79-80[cit. 2016-04-16]. ISBN 978-80-7421-048-8. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/18887/manual_010415.pdf
- [15] Manuál implementace STANDARDŮ KVALITY SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY pro orgány sociálně-právní ochrany online]. In: . Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014, s. 64[cit. 2016-04-16]. ISBN 978-80-7421-048-8. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/18313/manual_OSPOD.pdf
- [16] MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. 1. vyd. Praha: Galén, [1994?], 214 s. ISBN 80-85824-06-x.
- [17] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 183 s. ISBN 978-80-7367-739-8.
- [18] MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ J. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010, 351 s. ISBN 978-80-7367-818-0.
- [19] MOTEJL, O. Sociálně-právní ochrana dětí. Motejl a kol. In *Rodina a dítě: sborník stanovisek veřejného ochránce práv*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2007.
- [20] MLČOCH, MUDr. Zbyněk. Nejčastější příčiny a důvody rozvodu manželství, statistiky rozvodovosti v ČR. In: *Mudr. Zdeněk Mlčoch* [online]. 2008 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://www.zbynekmlcoch.cz/informace/vztahy/rozchod-rozvod-vyzi-vne/nejcastejsi-priciny-a-duvody-rozvodu-manzelstvi-statistiky-rozvodovosti-v-cr>
- [21] NOVÁK, Tomáš a Bohumila PRŮCHOVÁ. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007, 144 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1449-3.

- [22] Nový občanský zákoník. In: *Nový občanský zákoník: Rodinné právo* [online]. 2014-2015 [cit. 2015-04-15]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/rodinne-pravo/obecne/>
- [23] Občanský zákoník. In: *89/2012 Sb., občanský zákoník*. 2014. Dostupné z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/obcansky-zakonik/cast2h1.aspx>
- [24] PEROUTKA, Dušan. *Typy manželství*. Brno, 2007. Dostupné z: http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/4114/peroutka_2007_bp.pdf?sequence=1. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce Doc. PhDr. Jaroslav Nevoránek, CSc.
- [25] POUPĚTOVÁ, Šárka. *Netrapte se po rozvodu: [právní rozvod a psychorozvod, děti rozvedených rodičů, nový vztah, nová rodina]*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009, 176 s. Psychologie pro každého. ISBN 978-80-247-2046-3.
- [26] PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. 2., rozš. vyd. Praha: G plus G, 1999, 186 s. Zde a nyní (G plus G). ISBN 8086103218
- [27] Provádění šetření týkajících se dítěte a jeho rodiny. In: *Město Tišnov* [online]. Tišnov, 2015 [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.tisnov.cz/provadeni-setreni-tykajicich-se-ditete-jeho-rodiny>
- [28] ROSA, o.s. *Počet žen, které hledají pomoc, roste*. In: *Rosa, občanské sdružení* [online]. 2015 [cit. 2015-04-03]. Dostupné z: <http://rosa-os.cz/pocet-zen-ktere-hledaji-pomoc-roste/>
- [29] *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů* [online]. In: . Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2012, ISBN 978-80-7421-048-8. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14824/konflikty.pdf>
- [30] Slovník cizích slov. *Slovník cizích slov, abz* [online]. 2005-2015 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/monogamie>
- [31] SMITH, Heather. *Děti a rozvod*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 183 s. ISBN 80-717-8906-2.
- [32] SCHAEFFEROVÁ, Edith. *Co je rodina?*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1995, 178 s. ISBN 80-854-9541-4.
- [33] ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.
- [34] ŠŤASTNÁ, Anna. ANALÝZA: Neúplné rodiny a rozvody manželství s dětmi. *Demografie* [online]. 2005 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=28

- [35] ŠULOVÁ, CSC., Doc. PhDr. Lenka. Změny výchovných postojů v nedávné historii ČR. In: *Společnosti pro plánování rodiny a sexuální výchovu*, z. s. [online]. 2004 [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <http://www.planovanirodiny.cz/view.php?cislocclanku=2006010639>
- [36] VÝROST, J. a I. SLAMĚNÍK. *Aplikovaná sociální psychologie I: [člověk a sociální instituce]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 383 s. ISBN 80-717-8269-6.
- [37] VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2007, 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [38] WARSHAK, Richard Ades. *Rozvodové jedy*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2003, 389 s. ISBN 80-7254-439-x.
- [39] Základní funkce rodiny. In: *Spravedlnost dětem* [online]. 2013 [cit. 2015-04-01]. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/art.asp?art=30>
- [40] Zákon o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. In: *115/2006*. 2006. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-115#cast1>
- [41] Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. 1999. Dostupné také z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#cast2>

